

KARADENİZ

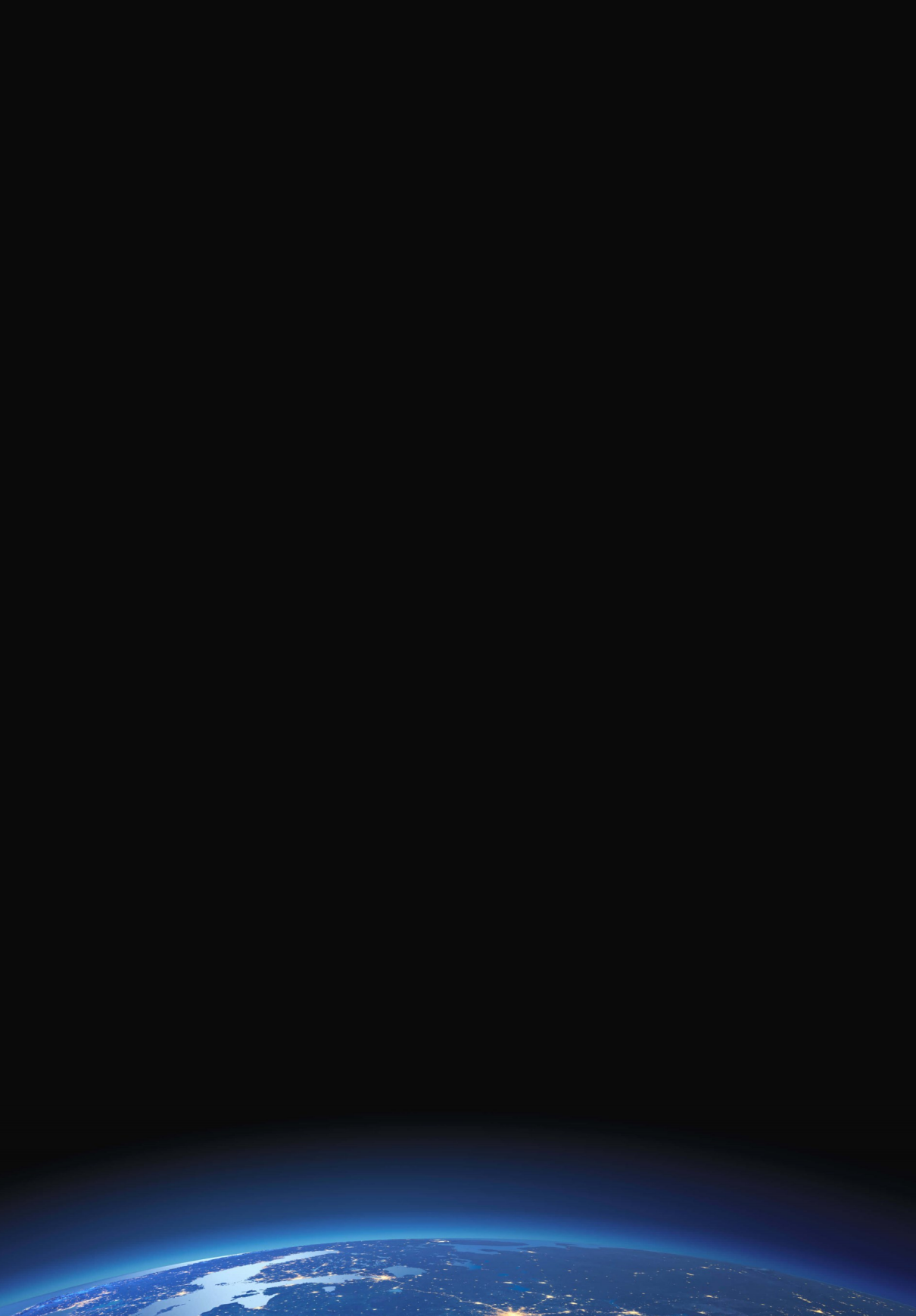
2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

Editörler
ÖZGÜR TÜFEKÇİ
FEVZİ KIRBAŞOĞLU

KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Özgür Tüfekçi

Doç. Dr. Tüfekçi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Aynı zamanda, İngiltere merkezli bir düşünce kuruluşu olan CESRAN International'ın (www.cesran.org) kurucusu ve Genel Direktörüdür. Sheffield Üniversitesi'nden Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesi ve Coventry Üniversitesi'nden Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler doktora derecesi almıştır. Başlıca araştırma alanları Avrasyacılık, Ulus İnşası, Milliyetçilik Teorileri, Jeopolitik Kuramlar ve Yükselen Güçlerdir.

Fevzi Kırbavaşoğlu

2015 yılında Atatürk Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

KARADENİZ:

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon

Kapak Tasarımı / Sayfa Düzeni

KTÜ Stratejik Araştırma Merkezi

Baskı: KTÜ Matbaası, TRABZON

Tel: 0462 377 21 43

Adres: KTÜ Yayınları Satış Bürosu

Tel: 0462 377 22 32

Üniversiteler Yayın yönetmeliğinin 6. maddesine göre bu eserin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlara aittir.

Bu eserin herhangi bir kısmının izinsiz ve kaynak gösterilmeden alıntılanması, internet sitelerinde yayınlanması, pdf ya da kitap şeklinde parayla satılması yasaktır. Aksi eylemde bulunanlar telif hakları yarasından doğan tüm yükümlülükleri peşinen kabullenmiş sayılırlar.

KARADENİZ:

2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler

Editörler: Özgür Tüfekçi & Fevzi Kırbasoğlu

İçindekiler

TAKDİM	8
1. BÖLÜM: Bölge Ülkelerinin 2021 Görünümü	
Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021..	13
RUKİYE PATAN	
44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021	53
HÜLYA KINIK	
Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan'da Beklentiler	75
VAHİT GÜNTAY	
Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021	103
DİLEK KARADENİZ TOPAL	
Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021	135
HASAN YILMAZ	
Doğu'nun Gölgesinde Batı'ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021	177
ESRA ÇİL AYDOĞDU	

Avrupa'nın Karadeniz'deki Stratejik Limanı Romanya: 2021
..... 221

EDA TUTAK

Rusya'nın 2021 Görünümü 259

YAŞAR SARI

İşgal Tehdidi Altında Ukrayna'nın Bir Yılı: 2021. 303

ADNAN SEYAZ

Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021. 335

GÖKHAN ÖÇALAN

2. BÖLÜM: Uluslararası Aktörler ve Geniş Karadeniz Havzası

Biden'in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına
Yansımaları 373

MURAT ÜLGÜL

NATO ve Rusya'nın Geniş Karadeniz Havzasındaki
Mücadelesi: 2021 409

FEVZİ KIRBAŞOĞLU ve GÖKHAN ÖÇALAN

Geniş Karadeniz Havzası'nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği:
Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi 435

MÜGE YÜCE

2021 Yılıını Geride Bırakırken Avrupa Birliği'nin Geniş
Karadeniz Havzası Stratejileri 455

FEVZİ KIRBAŞOĞLU

3. BÖLÜM: Geniş Karadeniz Havzasında Sınırşan Sorunlar

Karadeniz'de Göç ve Sınır Politikaları 493

HAKAN ÜNAY ve MURAT ÇEMREK

Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları
Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar..... 519

İSMAİL KÖSE

Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri 549

ANIL ÇAĞLAR ERKAN ve AYÇA EMİNOĞLU

2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri 577

SÜLEYMAN TEMİZ ve AHMET ATEŞ

YAZARLAR 605

TAKDİM

Karadeniz: 2021 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler yayın serisi ikinci yılında hem bölgesel hem de küresel gelişmelere odaklanarak bölge ile ilgilenen araştırmacılar için bir başvuru kaynağı olma hedefini bu yılda devam ettirmekte.

Oldukça yoğun gündem içerisinde çok büyük bir emeğin ürünü olarak sizlerle buluşan ve 2021 yılının değerlendirmesini içeren eserimizde birbirinden değerli yazarlarımız çalışmalarını uzmanlıkları çerçevesinde sunarken analitik yaklaşımlarıyla birbirini tamamlayan bölümlerle kitaba bütüncül bir perspektif katmaktadırlar.

2021 yılında Karadeniz Havzasındaki gelişmelerin ele alındığı bu kitapta on sekiz makale yer almaktadır. Üç bölümden oluşan kitabımızın ilk bölümünde havzadaki ülkelerden onunun 2021 yılında yaşadıkları süreçler masaya yatırılırken; ikinci bölümde uluslararası aktörlerin havzaya yaklaşımları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise nispeten daha bağımsız makalelerle Karadeniz havzası farklı açılardan incelenmekte ve okuyucuya ilk iki bölümdeki makaleleri analitik olarak birleştirebilecekleri alan sunulmaya çalışılmaktadır.

Birinci bölüm Rukiye Patan'ın Türkiye'nin iç ve dış politika alanında ve ekonomik kapasitesinde önemli gelişmelerin gerçekteştiği bir yıl olan 2021'i değerlendirdiği "*Milli Çıkarların Gölgesinde Krizler Sarmalı: Türkiye 2021*" başlıklı çalışma ile başlamaktadır. Akabinde Hülya Kınık Azerbaycan'ın 2021 yılında genel görünümü üzerine bir çerçeve sunma amacı

taşıyan “44 Günde Gelen Zaferin Birinci Yıl Dönümünde Masada Güçlü Azerbaycan: 2021” makalesi; Vahit Guntay “Seçimleri Geride Bırakırken 2021 Yılı ve Bulgaristan’da Beklentiler”; Dilek Karadeniz Topal “Yenilginin Gölgesinde Ermenistan: 2021”; Hasan Yılmaz “Batı ile Bütünleşme Sürecinde Gürcistan: 2021”; Esra Çil Aydoğdu “Doğu’nun Gölgesinde Batı’ya Doğru İlerlemeye Çalışan Moldova: 2021”; Eda Tutak “Avrupa’nın Karadeniz’deki Stratejik Limanı Romanya: 2021”; Yaşar Sarı “Rusya’nın 2021 Görünümü”; Adnan Seyaz “İşgal Tehdidi Altında Ukrayna’nın Bir Yılı: 2021”; Gökhan Öçalan “Güç Dengesini Değiştirme Arayışında Yunanistan: 2021” başlıklı makaleleriyle havza ülkelerini ele almaktadırlar.

İkinci bölümde ise havzanın dışındaki aktörlerin havza ülkelerine yaklaşımları ve politika oluşturma süreçleri Murat Ülgül’ün “Biden’in Dış Politika Haritası ve Karadeniz Politikasına Yansımaları”; Fevzi Kırbaşoğlu ve Gökhan Öçalan’ın “NATO ve Rusya’nın Geniş Karadeniz Havzasındaki Mücadelesi: 2021”; Müge Yüce’nin “Geniş Karadeniz Havzası’nda Gelişen Çin-Rusya İş Birliği: Esnek ve Kırılgan İttifak Dönemi” ve Fevzi Kırbaşoğlu’nun “2021 Yılı Geride Bırakırken Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası Stratejileri” başlıklı makaleleriyle incelenmektedir.

Son bölümde ise ilk iki bölümdeki makaleleri tamamlayıcı ve birleştirici olarak Hakan Ünay ve Murat Çemrek “Karadeniz’de Göç ve Sınır Politikaları”; İsmail Köse “Yüzüncü Yılında Lozan Barış Antlaşması: Türk Boğazları Geçiş Rejimi ve Montrö Öncesi Sorunlar”; Anıl Çağlar Erkan ve Ayça Eminoğlu “Karadeniz Bölgesi Enerji Dinamikleri”; Süleyman Temiz ve Ahmet Ateş “2021 Yılı ASEAN-Rusya İlişkileri” makaleleriyle elinizdeki eserin tamamlanmasını sağlamışlardır.

Yıllık mahiyetinde hazırlanan çalışmanın bu sayısının yayımlanması hususunda yazılarıyla katkıda bulunan değerli yazarlarımıza ve kitabımıza teveccüh gösteren saygıdeğer okurlarımıza teşekkür ederiz.

DOÇ. DR. ÖZGÜR TÜFEKÇİ
KTÜ-SAM Müdürü

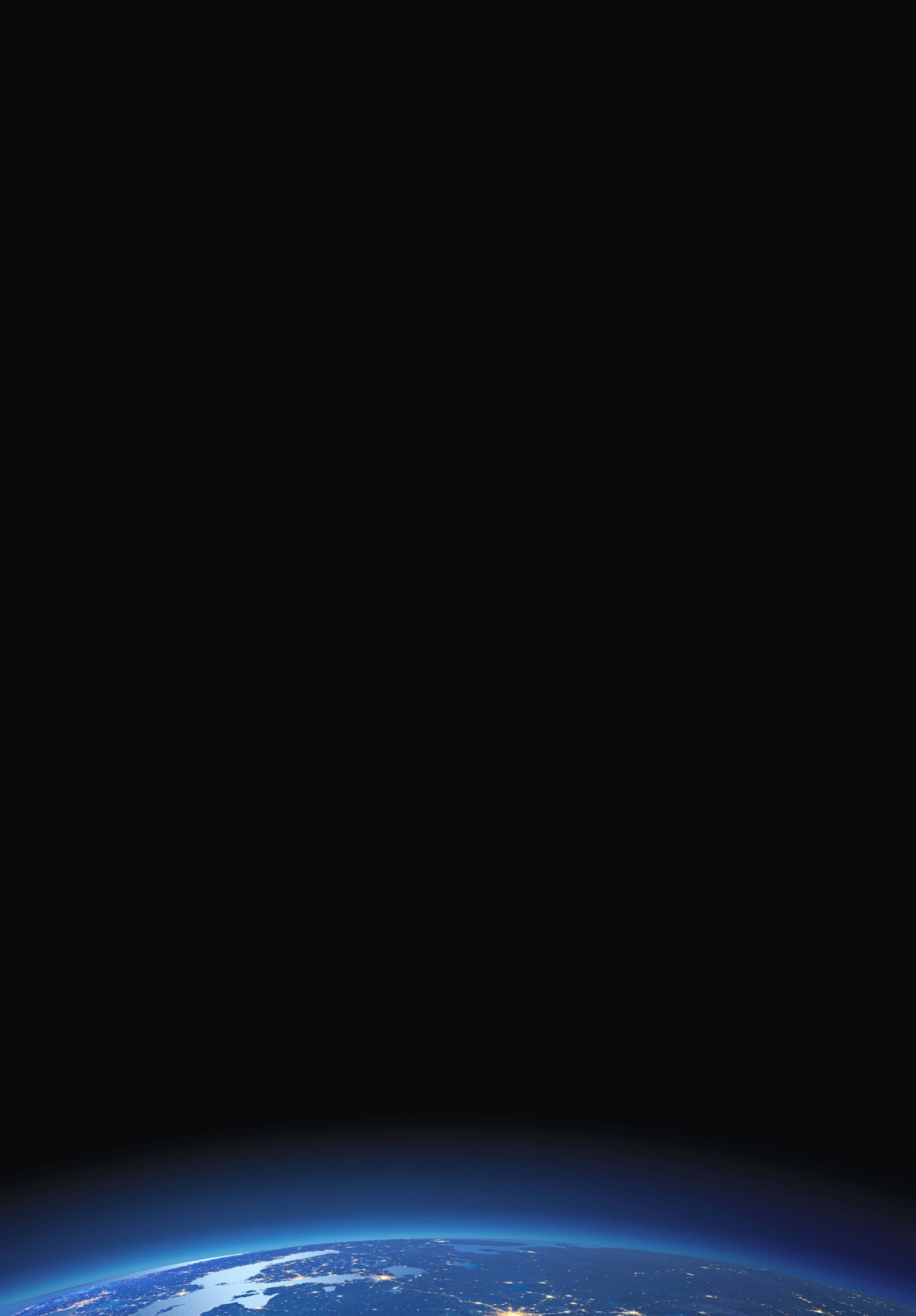
ARŞ. GÖR. FEVZİ KIRBAŞOĞLU
KTÜ-SAM Araştırmacı

Trabzon - Temmuz 2022

Bölge Ülkelerinin
2021 Görünümü

1. BÖLÜM

DOĞU'NUN GÖLGESİNDE BATI'YA DOĞRU İLERLEMeye ÇALIŞAN MOLDOVA: 2021

Esra Çil Aydoğdu

[Doktora Öğr., Karadeniz Teknik Üniversitesi]

Giriş

Ukrayna ile Romanya arasında yer alan ve denize kıyısı olmayan Moldova Cumhuriyeti, 33.846 km² yüzölçümüne sahip yaklaşık 2.954.000 (2021 tahmini) nüfuslu bir Avrupa ülkesidir. Nüfusun çoğunluğunun Moldovalı olduğu ülkede çok sayıda Romen, Rus ve Ukraynalının yanı sıra Gagavuz ve Bulgarlar da yaşamaktadır. Ekonomisi tarıma dayalı olan ülke, enerji konusunda dışa bağımlıdır. Bağımsızlığını kazandığı günden itibaren bir türlü istikrarın sağlanamadığı ülke, sahip olduğu jeopolitik konumundan dolayı hem doğu hem de batı için oldukça önemli bir ülkedir. Avrupa Birliği (AB) ve Rusya Federasyonu arasında bir tampon bölge görevi gören Moldova'nın iç ve dış politikası bu durumdan oldukça etkilenmektedir.

Bu çerçevede, Moldova'da yaşanan parlamento seçimleri ülkenin iç ve dış politikada hangi yönde politika izleyeceğini de belirlemektedir. 2016 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Igor Dodon ile ülke Rusya yanlısı politikalar gerçekleştirerek yönünü doğuya dönmüş, AB'ye üyelik konusunda herhangi bir adım atmamıştır. Cumhurbaşkanlık süresinin dolduğu 2020 Kasım ayında tekrar aday olan Dodon bir önceki seçimlerde rakibi olan batı yanlısı Maia Sandu ile yarışmış fakat bu sefer seçimleri kaybetmiştir. Batı yanlısı bir

Cumhurbaşkanının seçilmiş olması ülkenin iç politikasında farklılaşmaya sebep olurken, tek başına aldığı kararları uygulayamayan Sandu, Başbakan Ion Chicu'nun istifa etmesi ve ardından yaşanan gelişmelere bağlı olarak kurulamayan hükümetten dolayı ülkede erken seçimlere gitmiş ve batı yanlısı bir hükümetin kurulmasını sağlamıştır. Böylece ülkede nasıl bir iç ve dış politika izleneceği ve özellikle bir türlü çözülemeyen Transdinyester sorununun hangi yönde bir ilerleme göstereceği önem arz etmeye başlamıştır. Ayrıca 2019 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nde başlayan COVID-19 Salgını, tüm dünyayı olduğu gibi Moldova'yı da olumsuz yönde etkileyerek ülkede hem ekonomik hem de toplumsal sıkıntıların yaşanmasına neden olurken, ortaya çıkan enerji krizi ülkeyi tamamen bir çıkmaza sokmuştur. Bu sorunlarla baş etmeye çalışan Moldova hükümetinin izlemeye çalıştığı politik yol, ülkenin iç dinamiklerini olduğu kadar dış dinamiklerini de etkilemiştir.

Bu doğrultuda bakıldığında, 2021 yılı Moldova açısından önemli gelişmelerin ortaya çıktığı bir yıl olmuştur. Dolayısıyla 2021 yılı içinde Moldova'da yaşananların ele alındığı bu çalışma, iç politikada yaşanan gelişmeler ve dış politikada yaşanan gelişmeler olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İç politikada yaşanan gelişmelerin ele alınacağı ilk bölümde öncelikle 2021 yılında gerçekleşen Başbakanlık seçimleri incelendikten sonra yolsuzlukla mücadele konusuna değinilecektir. Ardından ülkede yaşanan enerji krizinden bahsedilerek, COVID-19 salgınının yol açtığı sorunlar anlatılacak ve ülkenin ekonomik gelişimi analiz edilecektir. Son olarak yine aynı başlık altında ülkenin sahip olduğu ayrılıkçı bölge Transdinyester ve Gagavuzya Özerk Cumhuriyetinde yaşananlara da değinilecektir. İkinci bölümde ise, dış politikada yaşanan gelişmeler başlığı altında devletlerle ve uluslararası örgütlerle olan ilişkileri ele alınarak incelenecek ve çalışma sonlandırılacaktır.

İç Politikada Yaşanan Gelişmeler

2021 Başbakanlık Seçimi

2020 yılının son aylarında Moldova Cumhuriyeti'nde yaşanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Batı yanlısı olarak görülen Maia Sandu kazanmıştır. Cumhurbaşkanı Sandu'nun aralık ayında göreve başlamasına bir gün kala, ülkenin Rusya yanlısı olan başbakanı Ion Chicu istifasını duyurmuş ve parlamento seçimlerinin önünü açmıştır. Cumhurbaşkanı Sandu, Chichu'nun istifası üzerine Dışişleri ve Avrupa Bakanı olan Aurel Ciocoi'yi geçici başbakan olarak atamak zorunda kalmıştır (Didili, 2021). 2020 yılının son aylarında yaşanan bu durum, Moldova için 2021 yılının çok da kolay geçmeyeceğini göstermiştir.

Yeni hükümeti kurmak için girişimlerde bulunan Cumhurbaşkanı Sandu, yaşanan istifanın ardından 3 ay geçmesine rağmen mecliste çoğunlukta olan Sosyalistlerin atanan başbakanları reddetmesinden dolayı bir türlü hükümeti kuramamış ve ülkedeki siyasi krizi çözmek için parlamentoyu feshetme kararı almıştır. Fakat, tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgınıyla mücadele etmek için parlamento kararı ile 1 Nisan-30 Mayıs tarihleri arasında ülkede olağanüstü hal ilan edilmesi Cumhurbaşkanı Sandu'nun aldığı bu kararı uygulamasını ve erken seçimlere gidilmesini engellemiştir (Crowcroft, 2021a; Euronews, 2021a). Bunun üzerine Moldova Anayasa Mahkemesi önce 28 Nisan'da olağanüstü halin anayasaya aykırı olduğuna karar vererek olağanüstü hal uygulamasını iptal etmiş ardından da Cumhurbaşkanı Sandu'nun aldığı parlamentoyu feshetme kararını anayasa uygun bularak kabul etmiştir. Alınan bu karar doğrultusunda ülkede 3 ay içinde seçimlere gidilmesi gerekmektedir. Bu kararın ardından eski Rusya yanlısı Cumhurbaşkanı Dodon, Cumhurbaşkanı Sandu'nun ülkeyi gasp etmek için elinden geleni yaptığını ifade ederek, mahkemenin aldığı feshetme kararına tepki göstermiştir.

(Sputnik, 2021a). Fakat Anayasa mahkemesi aldığı karardan dönmemiş ve ülkede 3 ay içinde seçimlerin gerçekleştirilmesi için hazırlıklar başlamıştır.

11 Temmuz'da yapılan seçimlere, eskiden Cumhurbaşkanı Sandu'nun lideri olduğu Eylem ve Dayanışma Partisi (PAS) ve Dodon tarafından yönetilen Komünistler ve Sosyalistler ittifakının yanı sıra 18 parti, Sosyalist Parti ile Komünist Partisi'nden oluşan siyasi blok (BECS), Bizim Parti ve Vatan Partisinin oluşturduğu "Renato Usatiy" bloku ve 1 bağımsız aday katılmıştır (Euronews, 2021b). Seçimlerin geçerli olabilmesi için gerekli olan, seçmenlerin en az üçte birinin oylamaya katılması, meclise girebilmek için de siyasi partilerin %5, partilerden oluşan blokların %7 ve bağımsız adayların %2 oy alması gereklidir (Sputnik, 2021b). Tüm bu şartlar altında Moldova'nın yerel saati ile saat 7'de başlayan seçimlere, Transdinyester bölgesi ve yurt dışında yaşayanlar da dahil yaklaşık 3 milyon 282 bin seçmen katılmıştır. Bu seçimleri, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, ulusal makamların daveti üzerine yaklaşık 2400 yerel ve 600'den fazla yabancı gözlemci ile takip etmiştir. Gözlemciler, seçim öncesi ve sonrası gelişmeler de dahil olmak üzere seçimin tüm yönlerini yakından takip etmiş, siyasi partiler, sivil toplum, medya ve uluslararası toplum temsilcileri ve adaylarla görüşmeler yapmışlardır (Andrusz, 2021).

Tamamlanan seçimlerin ardından, 101 sandalyeli parlamentoda, Batı yanlısı olarak bilinen Cumhurbaşkanı Sandu'yu destekleyen PAS oyların %52,8'ini alarak 63 sandalyenin sahibi olurken, Moldova'nın eski Cumhurbaşkanı Vladimir Voronin ve Igor Dodon'un oluşturduğu Komünistler ve Sosyalistler Bloku oyların %27,17'den fazlasını alarak 32 ve %5,74 oy alan Şor Partisi de 6 sandalyeye sahip olmuştur. Diğer partiler ise parlamentoya girmek için gerekli olan %5'lik barajı geçememiştir. Yapılan seçimlerin Anayasa Mahkemesi

tarafından onaylanmasının ardından, PAS parlamentoda sahip olduğu yeni sandalye sayısı ile tek başına hükümeti kurma ve her türlü kararı alma yetkisine sahip olmuştur (Sputnik, 2021c). Bu doğrultuda, yeni başbakan ve kabineyi belirlemek için toplanan parlamentoda, Cumhurbaşkanı Sandu'nun, başbakan adayı 2019 yılı Maliye bakanı olan Natalia Gavrilita olmuştur. Yapılan oylama sonucunda Gavrilita, kabinede yer alan Sosyalist Parti ve Komünist Parti'den oluşan koalisyonun ve Şor Partisi'nin önerilen başbakan adayı için ret oyu kullanarak karşı çıkmasına rağmen PAS'ın 61 oyunu alarak Moldova Cumhuriyeti'nin yeni başbakanı olmuştur (Sputnik, 2021d).

Böylece, Cumhurbaşkanı, başbakan ve merkez seçim komisyonu başkanı da dahil 2021 yılında parlamentoda 40 kadın sandalye kazanarak, ulusal bir rekorun kırılmasına sebep olmuştur. Bu durumun oluşmasındaki en büyük katkı, Moldova parlamentosu tarafından 2016 yılında kabul edilen cinsiyet kotası (kadınların her partinin adaylarının ve kabine adaylarının en az yüzde 40'ını oluşturması zorunluluğu) ile yasama organının %40'ının kadınlardan oluşacağı karardır (Freedomhouse, 2022). Batı yanlısı bir Cumhurbaşkanıdan sonra yine Batı yanlısı bir başbakanın seçilmiş olması Avrupa tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Rusya ise Moldova'da yapılan parlamento seçimleri sonucunda kurulan yeni hükümet ve parlamentoyu tebrik ederek seçim sonuçlarına saygı duyduklarını ve iş birliği geliştirmeye hazır olduklarını belirtmiştir. Moldova hükümeti de her iki kutupla iyi ilişkiler kurmak istediğini açıkça belirterek ülkede yaşanan iç ve dış tüm sorunların çözümünde her iki tarafla da iş birliğine açık olduğunu ifade etmiştir.

Yolsuzlukla Mücadele

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2020 yılında yayınladığı Yolsuzluk Algısı Endeksi'ne göre, 180 ülke arasından 115. sırada yer alan Moldova için yolsuzluk hükümetin her

kademesine yerleşmesinin yanı sıra mevcut yolsuzlukla mücadele yasalarının uygulanmasında da yetersizlikler yaşanmaktadır. 2014 yılında yaşanan bankacılık skandalıyla ülkeden 1 milyar dolar çalınmış ve bu skandal nedeniyle eski Başbakan Vlad Filat 2016 yılında dokuz yıl hapis cezasına çarptırılmış, 2019 yılında da şartlı tahliye ile serbest bırakılmıştır (Freedomhouse, 2022). Fakat bu olay, yolsuzlukların bitmesini engelleyememiştir. Dolayısıyla, ülkede normal bir durum haline gelen yolsuzluk olayları, 2021 yılında bile ülkenin en büyük problemlerden biri olmaya devam etmiştir.

Cumhurbaşkanı Sandu, 2020 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında yolsuzlukla mücadele edeceği hakkında söz vermiş ve seçimleri kazandıktan sonra bu konuda birçok girişimde bulunmuştur. Fakat parlamentodaki Sosyalistlerin çoğunlukta olması ve Cumhurbaşkanı Sandu'ya karşı olmaları bu konuda yeterli destek görememesi ve aldığı kararların parlamento tarafından reddedilmesine neden olmuştur. Haziran ayına kadar hedeflerini gerçekleştiremeyen Cumhurbaşkanı Sandu, 11 Temmuz'da gerçekleşen erken parlamento seçimlerinden sonra parlamentoda çoğunluğu yanına almış, yolsuzlukla mücadele gündemini ve reformlarını uygulamak için artık tüm araçlara sahip olmuştur. Ülkedeki yolsuzluk genellikle üst konumdaki kişiler tarafından kara para aklama, vergi kaçakçılığı şeklinde yapılmaktadır. Bu konuda birçok soruşturma başlatılmasına rağmen gerçekleştirilen soruşturmalar ışığında hiç kimse yolsuzluktan cezalandırılmamıştır (Euronews, 2021c). Bu durum karşısında Cumhurbaşkanı Sandu, rüşvetçi yargıçları ve savcılarını sistemden çıkarmak, diğer kurumları temizlemek ve çok uzun süredir kamu parasını çalan farklı yolsuzluk gruplarını etkisiz hale getirmek için yoğun bir çaba harcamaktadır.

Ülkede yaşanan yolsuzluklar doğrultusunda mücadele eden yeni hükümet, Ekim ayında Başsavcı Alexandr Stoianoglo, yolsuzluk

ve görevi kötüye kullanma suçlamalarıyla görevden almış ve tutuklamıştır. Bu durum muhalefet ve Stoianoglo tarafından siyasi amaçlı bir karar olarak nitelendirilmişse de PAS bu durumu kabul etmemiştir. Ayrıca hükümet, Moldova'nın Rusya Büyükelçisi Vladimir Golovatyuk'u da istişare ve diplomatik faaliyetin değerlendirilmesi amacıyla belirsiz bir süre için Kişinev'e geri çağırmıştır. Moldova medyasına yansıyan haberlere göre, büyükelçilikte yaşanan skandallar nedeniyle olduğu iddia edilmişse de Rusya Büyükelçisi bu durumu yalanlamış ve göreve döndüğünü ifade etmiştir. Fakat bir hafta sonra yapılan hükümet toplantısında Başbakan Gavrilita, Moldova'nın Rusya Büyükelçisi'nin görevden alındığını açıklamıştır (Sputnik, 2021e).

Buna ek olarak, Cumhurbaşkanı Sandu, devletin kendi iç kurumlarının çok yavaş ilerlediğini ilan ettikten sonra hükümet dışı bir yolsuzluk izleme organının başlatılması gerektiğini açıklamıştır. Bu doğrultuda, Başbakan Gavrilita, "Yolsuzlukla Mücadele Bağımsız Danışma Komitesi"ni kurmuş ve komite hemen göreve başlamıştır. Ekonomistler, gazeteciler ve hukukçuların yer aldığı altı üyeden oluşan komitenin finansını kısmen AB ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) karşılamakta ve başkanlığını ABD'li diplomat James Wasserstrom ve ülkedeki suç ve adam kayırma alanlarında detaylı yazılara sahip olan Moldovalı gazeteci Alina Radu yapmaktadır. Diğer üyeler ise, Avrupa Konseyi yolsuzlukla mücadele uzmanı Laura Stefan, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nde uluslararası ticaretle rüşvetle ilgili çalışma grubunun başkanlığını yapan Drago Kos, IMF ekonomisti Tamara Razin ve insan hakları konusunda avukat olan Nadejda Hriptievschi,'dir. Wasserstrom düzenlenen basın toplantısında, Moldova'da yaşanan yolsuzluğun nedenini öğrenmek için çalıştıklarını fakat ülkenin yolsuzlukla mücadele edecek olan asıl iç kurumlarının görevlerini yerine getirmekte etkin olmadıklarını ifade etmiştir (NATO, 2021a). Yolsuzlukla mücadele konusunda aktif politika yürüten Moldova hükümeti, yaptıkları çalışmalarla tüm

kurumlardaki yolsuzluk olayları bitene kadar mücadelenin devam edeceğini açıkça göstermektedir.

Enerji Krizi

Moldova Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandığı günden beri ihtiyaç duyduğu yıllık yaklaşık 2,9 milyar metreküp gaz ihtiyacının tamamını Rusya'dan karşılamış ve diğer gaz kaynaklarına doğrudan ya da dolaylı hiçbir erişimi olmamıştır. Moldova, gazı dünyada da en çok gaz çıkaran ve Rusya'nın en büyük gaz şirketi olan Gazprom aracılığı ile Moldovagaz'dan almaktadır. Gazprom ile Moldovagaz arasındaki tedarik sözleşmesi 2008 yılından itibaren her Eylül ayında bir yıllığına uzatılmış ve fiyat uluslararası piyasalara uygun şekilde ayarlanmıştır (Socor, 2021a). Fakat 2021 yılına gelindiğinde tedarik sözleşmesinin Eylül ayında sona ermesiyle birlikte, Gazprom doğalgaz fiyatlarında uluslararası piyasaların dışında bir artış yapmıştır. Moldova hükümeti ülkede yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı bu artışı fazla bulmuş fakat yeni bir çözüm bulana dek eski sözleşmenin bir ay daha uzatılması için Gazprom ile görüşmüştür. Bu görüşmeler sonucunda, doğalgaz tedarik sözleşmesi Ekim ayının sonuna kadar uzatılmış ve 3 yıllık yeni bir sözleşme için müzakereler yürütülmesine karar verilmiştir. AB ise yeni bir sözleşme yapılamazsa Moldova'ya nasıl yardım edecekleri konusunda görüşmeler gerçekleştirmiştir (Geropoulos, 2021; Sputnik, 2021f).

Moldova hükümeti ile Gazprom arasındaki müzakereler devam etmesine rağmen yeni bir sözleşme yapılamamış ve bu durum Moldova'da bir enerji krizi yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan bu krizle başa çıkabilmek için hükümet 13 Ekim'de teyakkuz rejimi ilan ederek gaz tasarrufu için önlemler almıştır. Bu doğrultuda ülkede, termik elektrik santraller de dahil bazı enerji firmaları kısmen mazot ve kömüre geçiş yapmıştır. Fakat alınan önlemlerin yetersiz kalması karşısında Moldova hükümeti, gazın yetersizliği ve ülkenin gaz basıncının düşmesi

nedeniyle 22 Ekim-30 Kasım tarihleri arasında ülkede enerji alanında olağanüstü hal ilan etmiştir (Rosenberg, 2021). İlan edilen bu olağanüstü hal durumu ülkedeki enerji kullanımını azaltmaya yöneliktir. Yapılacak olan enerji anlaşmalarını kapsamamaktadır.

Yaşanan gaz krizi karşısında açıklamada bulunan Gazprom Sözcüsü Sergey Kupriyanov, gaz fiyatlarındaki artışın anlaşılabilir ve şeffaf olduğunu ifade etmiş, Moldova hükümetinin birikmiş doğalgaz borcunun geciken ödemelerde dahil 709 milyon dolar (ana borç 433 milyon dolar) olduğunu ve ödenmemesi halinde 1 Aralık'tan itibaren gaz tedarikinin tamamen durdurulacağını açıklamıştır. Ayrıca, Kupriyanov Moldova'nın borcunun tamamını ödemesi halinde, Gazprom'un gaz sözleşmesini uzatmaya hazır olduğunu da belirtmiştir (Sputnik, 2021g). Gaz tedarigi için Gazpromdan vazgeçmesinin imkansız olduğunun farkında olan Moldova hükümeti, Gazpromun tekeli kırarak için yeni arayışlara girmiştir. Bu doğrultuda, önce Ukrayna'ya başvurmuş ve onlardan 15 milyon metreküp gaz tedarigi için yardım istemiştir (Askeroğlu, 2021). Bunun üzerine Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Moldova'ya gaz desteğini görüşmüş fakat Ukrayna da Moldova gibi enerji konusunda Rusya'ya bağımlı olduğundan Gazprom ile müzakerelerin devam etmesi ve bir anlaşmaya varılması gerektiğini ifade etmiştir (Sputnik, 2021h).

Ardından Polonya ile görüşmeler yapan Moldova hükümeti, görüşmeler sonucunda Polonya'nın PGNiG adlı şirketinden 1 milyon metre küp doğalgaz almayı başarmıştır. Böylece Moldova ilk kez Gazprom dışında başka bir kaynaktan doğal gaz satın almış ve Rusya'ya olan bağımlılığını azaltabileceğini göstermiştir. (Rosenberg, 2021). Ayrıca, Moldova ile Romanya arasında 2015 yılında faaliyete geçen bir gaz ara bağlantısı kurulmuş fakat kurulan gaz bağlantısı ile sadece iki ülke sınırında bulunan Ungheni kasabasına gaz sağlamaktadır (Tidey, 2021).

Moldova hükümetinin tüm çabalarına rağmen ülkenin gaz ihtiyacının yalnızca %67'sinin karşılanması, Gazprom ile görüşmelerin hızlanması gerektiğini gözler önüne sermiştir. Moldova hükümeti Gazprom'un yanı sıra Avrupa ve Rusya ile de görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bu görüşmeler sonucunda Avrupa Komisyonu, AB'nin Moldova'nın enerji krizini yönetmesine yardımcı olmak için 60 milyon euro yardım edeceğini duyurmuştur. Ayrıca, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell de bu durumun tek sorumlusunun Rusya olduğunu ifade ederek Rusya'yı Moldova'ya siyasi baskı yapmakla suçlamıştır (Euronews, 2021d).

Rusya ise Avrupa'nın suçlamalarını kabul etmemiş, Moldova'nın Gazprom ile olan müzakerelerine doğrudan katılım sağlamıştır. Yapılan müzakereler sonucunda Gazprom'un Kasım ve Aralık ayları için tedarik sözleşmeleri imzalamak için Moldova'dan Eylül ve Ekim aylarında alınan Rus gazı için derhal ödeme yapmasını; Moldovagaz'ın Gazprom'a olan borçlarının sorumluluğunu üstlenerek devlet borcuna çevirmesini; borçların 3 yıl içinde geri ödenmesini taahhüt etmesini istemiş ve tüm bu koşulları yerine getirmesi karşılığında gaz fiyatlarında %25 indirim yapılacağı söylemiştir. Moldova, öne sürülen tüm bu koşulların ülkenin çıkarlarına aykırı olduğunu ileri sürmüş ve daha kabul edilebilir bir anlaşma yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Socor, 2021b).

Tüm müzakereler sonucunda Gazprom ve Moldovagaz arasında yeni beş yıllık doğalgaz anlaşması ile mevcut sorunların çözümüne ilişkin bir protokol imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Moldova hükümetinin Eylül-Ekim ayındaki borçlarını Kasım ayında ödemesine karar verilmiştir. Gazprom temsilcisi Kupriyanov, Moldova hükümetini anlaşmaya uygun şekilde borçlarını 48 saat içerisinde ödemesi konusunda bilgilendirmiş ve ödememesi halinde gazın kesileceğini ifade etmiştir (Hürriyet, 2021a). Bu açıklamanın ardından borçların ödeneceğini taahhüt

eden Moldova hükümetine, Gazprom da iyi niyet gösterdiğini ifade ederek borçların ödenmesi için iki gün daha zaman vermiştir. Bu doğrultuda, Moldova hükümeti Ulusal Acil Durumlar Komisyonu toplanmış ve borçların tahsis edilmesine ilişkin bir karar alınmıştır. Alınan bu karar parlamento ve Cumhurbaşkanı Sandu tarafından onaylanmış ve ödenecek tutar önce Moldovagaz'a aktarılmış ardından da Gazprom'a transfer edilerek borcun bir kısmı ödenmiştir. Ayrıca Moldova Altyapı ve Bölgesel Kalkınma Bakanı Andrey Spînu kalan tüm borcun da incelenmesinin ardından cezalar da dahil olmak üzere gaz borcunun tamamının beş yıl içinde ödenmesi şartı ile 1 Mayıs 2022 tarihinde bir anlaşma imzalayacaklarını açıklamıştır (Sputnik, 2021; Wintour, 2021a).

Sonuç olarak Moldova'nın yaşamış olduğu enerji krizi her ne kadar Gazprom ile aralarında yaşanan borç meselesi gibi gözükse de asıl sorunun Batı yanlısı bir hükümetin AB ile daha yakın ilişkiler kurma isteğinin Rusya tarafından olumsuz karşılanmasından ibarettir. Özetle, her ne kadar Batı yanlısı bir hükümete sahip olsa da ülkenin çıkarları için Rusya'dan tam anlamıyla kopması imkansız olan Moldova'nın yapması gereken ülkedeki enerji kaynaklarını çeşitlendirmek ve gaz depolamasını iyileştirmektir.

COVID-19 Salgını

2019 yılında başlayıp tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, Moldova'da ilk kez İtalya'dan dönen Moldovalı bir kadının koronavirüs testinin pozitif çıkması ile 7 Mart 2020 yılında görülmüştür. İlk vakadan hemen sonra 18 Mart'ta ilk ölümün gerçekleşmesiyle ülkede bir dizi kısıtlayıcı önlem alınmıştır. Ayrıca dönemin eski Cumhurbaşkanı Igor Dodon da hemen acil durum ilan etmiş ve yardım çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya ilk yanıt veren Çin Halk Cumhuriyeti olmuş ve ülkeye 150.000'den fazla aşı göndermiştir (Crowcroft,

2021a). Ardından 2020 yılı içinde AB ve komşu ülkelerden de kişisel koruyucu ekipman desteği almıştır.

2021 yılına gelindiğinde ise, Moldova nüfusunun neredeyse tamamı aşısız durumdaydı. Bu durum Moldova için oldukça vahimdi. Bu doğrultuda AB Sivil Koruma Mekanizması aracılığıyla uluslararası yardım çağrısında bulunan Moldova hükümetine, şubat ayında Romanya'dan yanıt gelmiş, pandemi ile mücadelede yardımcı olmak adına kişisel koruyucu ekipman (1.500.000 cerrahi maske, 100.000 koruyucu giysi, 100.000 FFP3 maskesi ve 100.000 eldiven) gönderilmiştir. Bu ekipmanların nakliyesi ve koordinesi AB Sivil Koruma Mekanizması tarafından finanse edilmiştir (European Commission, 2021a). Moldova'nın uluslararası yardım çağrısına bir diğer cevap veren kuruluş da NATO olmuştur. NATO'nun Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Koordinasyon Merkezi (EADRCC) tarafından koordine edilen ve Lüksemburg ile Norveç'in mali katkılarıyla desteklenen yardım doğrultusunda, Moldova'ya 24 Şubat'ta biyolojik koruma için 25.000 tek kullanımlık giysi (Tyvek 600+), 29 Mart'ta da önceki sevkiyatın devamı niteliğinde 100.000 yüz maskesi (FFP2) göndermiştir (NATO, 2021b).

Yapılan tıbbi malzeme yardımları için minnettarlıklarını dile getiren Cumhurbaşkanı Sandu, ihtiyaç duydukları en önemli şeyin aşı olduğunu ifade etmiş ve bu konuda da daha önce yapmış olduğu uluslararası yardım çağrısını yinelemiştir. Yapılan bu çağrıya ilk cevap yine komşu ülke olan Romanya'dan gelmiş ve Moldova'ya 21.600 doz COVID-19 aşısı sevkiyatı gerçekleştirmiştir (European Commission, 2021b). Romanya'nın yanı sıra AB aracılığıyla COVAX tesisi tarafından da 14.400 doz anti-COVID-19 aşısı gönderilmiştir. Böylece, COVAX tesisinden ücretsiz aşı alan ilk Avrupa ülkesi olan Moldova, aldığı aşular ile sağlık personelinin aşılınması sağlanmaya çalışılmış ve virüsün yayılması kısmen de olsa engellenmeye çalışmıştır. Bu konuda, aşuların alınması, herkese erişilebilir olması ve en fazla risk altında olanlara uygulanması konusundaki düzenlemeyi Dünya

Sağlık Örgütü (DSÖ) ve UNICEF üstlenirken; Birleşmiş Milletler (BM) de ülkeye acil destek sunarak COVID-19 hakkında bilgilendirme yapmış ve teknik yardımda bulunmuştur (European Commission, 2021c).

Mart ayının ortalarına gelindiğinde, Moldova Halk Sağlığı Ajansı'nda Aşı Programı Koordinatörlüğü yapan Alexei Ceban, aşılama için hedeflenen birinci grup sağlık personelinin 60.000 olduğu ülkede, alınan koronavirüs aşısının 36.000 doz olduğunu ve bunun ülke nüfusunun sadece %1'inden biraz fazlasının aşılmasına yeteceğini iddia etmiştir. Fakat Cumhurbaşkanı Sandu, bu durumu yalanlayarak, Euronews'e verdiği röportajda küresel aşı girişimi olan COVAX aracılığıyla Romanya'dan 200.000 dozluk bir bağış yapıldığını ve bu doğrultuda ülkedeki aşı ihtiyacının %20'sine ücretsiz erişim sağlandığını ifade etmiştir (Crowcroft, 2021b; Euronews, 2021e). Ayrıca, yardımların artmasını sağlayabilmek adına, üretildiği ülkelerde tescil edilmiş ve Dünya Sağlık Örgütü'nün listesine girebilmiş tüm koronavirüs aşılarının kullanımına onay verildiğini açıklamıştır. Bu aşuların içinde Rusya'nın ürettiği Sputnik V aşısı da bulunmaktadır (Sputnik, 2021i).

COVID-19 salgını, yapılan tüm yardımlara rağmen, Moldova hükümeti için zorlu geçmekte ve ülke genelinde vakalar artmaktadır. Dolayısıyla COVID-19 salgını ile mücadele edebilmek için Moldova parlamentosu, 1 Nisan-30 Mayıs 2021 tarihleri arasında ülkenin tamamında olağanüstü hal ilan etmiştir. AB Konseyi genel sekreterine iletilen yazıda 15. madde uyarınca pandemi durumu göz önüne alındığında salgının yayılmasını önlemek için mücadele gerekli ve kritik, milletin can güvenliğini korumak şarttır, denilmiş ve ülkeye giriş-çıkışlar yasaklanmıştır. Fakat olağanüstü hal ülkede erken seçim yapılabilmesi için 28 Nisanda Anayasa Mahkemesi tarafından kaldırılmıştır (European Council, 2021b).

Zorlu bir süreçten geçen Moldova halkına destek olmak ve ülke halkının her zaman yanında olduğunu göstermek isteyen Rusya, kendi aşısının ülkede onaylanması üzerine Moldova'ya 142.000 doz Sputnik V aşısı göndermiştir. Bu sevkiyatta Acil Durumlar Bakanlığı'na ait uçak kullanılmış ve aşılarda Moldova'nın başkenti Kişinev'e ulaştırılmıştır. Yapılan bu aşı yardımı ile aşılanacak kişi gruplarının genişlediğini açıklayan Cumhurbaşkanı Sandu, Rusya'ya da yardımlarından dolayı teşekkür etmiştir (Sputnik, 2021j).

Küçük bir ülke olan ve aşı şirketleri için kar getirmeyeceğini ifade eden Moldova hükümeti, 2021 yılında hem vakaları azaltabilmek hem de ülkedeki aşı sayısını artırabilmek için büyük çaba sarf etmiş, ülkede normal yaşama dönülebilmesi için birden fazla uluslararası yardım çağrısında bulunmuştur. Bu doğrultuda tüm uluslararası ortaklarından aşının yanı sıra birçok tıbbi malzeme desteği almıştır. Tüm bu yardımlar çerçevesinde Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) bildirilen sayılara göre, Şubat 2022 tarihi itibarıyla de toplam 2.059.291 doz aşı yapılmıştır. Ayrıca, COVID-19 salgını nedeniyle 2021 yılı içinde 230.000'den fazla vaka ve 7.000'den fazla ölümün (Freedomhouse, 2022) gerçekleştiği Moldova'da 2022 Şubat ayına kadar onaylanan 501.800 vakadan 11.216'sı ölümle sonuçlanmıştır (WHO, 2022).

Ekonomik Gelişmeler

Avrupa'nın en yoksul ülkesi olan Moldova bağımsızlığından beri hiçbir zaman stabil ilerleyen bir ekonomiye sahip olamamıştır. Bunun en belirgin nedenlerinden biri kendini Doğu-Batı arasında seçim yapmak zorunda hissetmesine bağlı olarak ortaya çıkan gelişememe durumu iken diğeri de sürekli değişen ve bir türlü istikrarı sağlayamayan hükümetler olmuştur. Küçük bir kara ülkesi olan Moldova az miktarda doğal kaynağı olduğundan dolayı, sahip olduğu verimli topraklar sayesinde ekonomisini büyük oranda tarımsal üretime dayandırmıştır

(DEİK, 2018: 3). Ayrıca, ülke dışında çalışan Moldova vatandaşları (yaklaşık 1/3'ü) ve yabancı yatırımcılar da Moldova ekonomisinin gelişmesine katkı sağlayan diğer iki unsurdur. Fakat ülkede var olan yolsuzluğun giderilememesi, yakıt ücretlerinin yüksekliği, 2019 yılında başlayan COVID-19 salgını ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan yabancı yatırımcıların kaygıları, Moldova'nın kırılgan bir ekonomiye sahip olmasıyla sonuçlanmıştır.

Moldova, ekonomisini geliştirebilmek için 2014 yılında AB ile Ortaklık Anlaşması ile Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma ile Moldova sahip olduğu ürünleri dünyanın en büyük pazarı olan Avrupa'ya açmış (CIA, 2022) fakat ardından Rusya'da yaşanan döviz krizi ve Ukrayna'da baş gösteren çatışmalar, Moldova'nın yerli para birimi ley'in değerinin dolar karşısında %25 düşmesine neden olmuştur. Yaşanan tüm bu gelişmeler doğrultusunda, Dünya Bankası, Moldova'nın ekonomik ilerlemesine incelemiş ve ülkeyi 2018 yılında düşük-orta gelire sahip ülke olarak tanımlamıştır (DEİK, 2018: 5).

Moldova ekonomisi, pandemi öncesinde %36'lık bir büyüme oranı göstermiş ve işsizlik %5,1'de sabit kalmıştır (Lyod ve Desjardins, 2021). Fakat 2019 yılında başlayan pandemi önlemlerine bağlı olarak ortaya çıkan sanayi üretimi ve ticaretin durmasının yanı sıra, 2020 yılında yaşanan şiddetli kuraklığın tarımı olumsuz etkilemesi ve enerji fiyatlarında yaşanan sürekli artış sonucunda Moldova ekonomisi gerilemeye başlamıştır. Yaşanan olumsuz gelişmeler Moldova'nın istihdam konusunda son beş yıldaki en düşük seviyeyi yaşamasına neden olmuştur (The World Bank, 2021). Bu durumla tek başına mücadele etmekte zorluk yaşayan Moldova, ekonomik toparlanmayı sürdürebilmek, yönetim ve kurumsal reformlar gündemini başlatabilmek için Uluslararası Para Fonu (IMF)'nden yardım talebinde bulunmuştur. Bu talep üzerine, Ruben Atoyan liderliğindeki bir IMF heyeti, Moldova makamlarıyla 27 Eylül-15

Ekim tarihleri arasında sanal toplantılar düzenlemiştir. Bu toplantılar sonucunda üç yıllık Genişletilmiş Kredi Kolaylığı (ECF) ve Genişletilmiş Fon Kolaylığı (EFF) düzenlemeleriyle Moldova'nın destekleneceği 40 aylık bir programda anlaşmaya varılmıştır (IMF, 2021a).

40 aylık programın amacı, pandemi sonrası ülkenin toparlanmasını sağlamak, acil kalkınma ihtiyaçlarını ele alarak kurumsal ve yönetim çerçeveleri güçlendirmektir. IMF, anlaşmaya varılan düzenlemeleri onaylamış ve bu doğrultuda, Moldova'ya 40 aylık program kapsamında yaklaşık 558,3 milyon ABD doları tutarında ödeme yapması öngörölmüştür (IMF, 2021b). Bunun sonucunda 2020 yılında hızlı bir şekilde artan kamu açığı, 2021 yılında pandemi önlemlerinin azaltılması, tarımın tekrar düzelmesi ve dış yardımlardan elde edilen gelir sayesinde toparlanan ekonomi ile düşüşe geçmiştir. Bu düşüşün Moldova ekonomisinin kademeli olarak toparlanmasını desteklediğini ifade eden Dünya Bankası kısa vadeli göstergelerin çoğunun hala negatif kısımda kalmaya devam ettiğini açıklamıştır (Coface, 2022).

Ayrıca, Dünya Bankası, enflasyonun 2020 yılında ortalama %3,8 olmasına karşın Moldova Merkez Bankası (NBM) Politika oranını Kasım 2020 yılından beri %2,65 ile rekor düşük seviyede tuttuğunu açıklamıştır. Yükselen gıda fiyatlarının etkisiyle enflasyon, 2021 yılında yükselmiş ama yine de %5'lik (+/-yüzde 1,5) NBM koridorunun alt bandının altında kalmaya devam etmiştir. 2021'de aşların piyasaya sürölmesi de dahil ülkede yaşanan olumlu gelişmeler, piyasanın düzelmesine ve GSYİH'nın %3,8'e gerilemesine sebep olmuştur. Ayrıca, 2020 yılındaki %14,2 olan yoksulluk sınırı (50 ABD doları tutarındaki günlük yoksulluk sınırı ile ölçölmektedir) ise 2021 yılında %12,3'e düşmüştür (The World Bank, 2021).

Moldova'nın 2021 yılındaki toplam karı, Moldova Merkez Bankası (BNM) tarafından yayınlanan verilere göre %54 artışla

125 milyon ABD doları (2,30 milyar MDL)'dir. 2021 yılında Moldova'nın öz kaynak kârlılığı, 2020 yılına göre %8,89'dan %12,35'e yükselmiş fakat 2019'daki %14,63'ün gerisinde kalmıştır. Aynı şekilde, aktif kârlılığı da 2020 yılına göre %1,53'ten %2,01 çıkarak büyük gelişme göstermiş olsa da 2019'da belirlenen %2,47'nin aşağısında kalmıştır. Ayrıca, bankacılık sisteminin varlıklarının GSYİH'ye oranı da 2018-2019 yılında ulaşılan %43 seviyesini aşarak 2021 yılı sonunda %50'nin biraz üzerinde sabit kalmıştır. Yani nominal olarak, bankaların toplam varlıkları yaşanan %14,2 artışla 6,5 milyar ABD doları (118,5 milyar MDL)'na ulaşmıştır. Bankaların bilançolarındaki kredi hacmi de 2019 (%19,5) ve 2020 (%21,7)'ye göre artarak 2021 yılı sonunda %21,8'e çıkarak 2,9 milyar ABD doları (54,6 milyar MDL)'i olmuş ve GSYİH'nin %23,3'üne yükselmiştir (bne IntelliNews, 2022).

Moldova Ulusal İstatistik Bürosu'na (BNS) göre ise, Moldova ekonomisi 2021 yılının ilk dokuz ayına bakıldığında son çeyrekte %10,3 büyüyerek geçen yılın %8,2'lik daralmasını tamamen tersine çevirmiştir. Bu büyümede en fazla etki yıllık %16,7'lik artış payıyla tarımda yaşanan zengin hasadın olurken; hane halkı hizmetlerinde %3,5, finans ve sigorta alanında %6, gayrimenkul faaliyetlerinde %0,9 ve bilgi-iletişimde %3,4 artış olmuştur. Buna karşılık olarak inşaat sektöründe ise artan maliyet fiyatlarından dolayı yıllık %9,1 daralma yaşanmıştır (bne IntelliNews, 2021; Trading Economics, 2021).

2022 yılında BNS tarafından açıklanan 2021 yılı raporuna bakıldığında, Moldova'nın 2021 yılı ihracatı geçen yıla göre yaklaşık üç kat artarak 389 milyon dolara çıkmıştır. Bu yükselişe en büyük katkıyı yükselen hububat fiyatları yapmıştır. Bunun yanı sıra yağlı yemiş ihracatının %15 (256 milyon dolar) ve elektrikli ev eşyalarının parçalarının ihracatının ise %10 artması da göz ardı edilemez katkılar sağlamıştır. Moldova'nın en büyük ihracatçısı daha önceki yıllarda olduğu gibi komşusu olan Romanya (833,5 milyon doları ile %26,5) iken; ikinci sırada

ticari ilişkilerini 1,8 kat artıran Türkiye (314 milyon doları ile %10) olmuştur. Daha önce ikinci sırada olan Rusya ise %8,8'lik (276 milyon doları) bir payla hala önemli bir pazar olmaya devam etmektedir. Almanya da %8,8'lik (245 milyon doları) payla Rusya'nın hemen arkasından gelmektedir. Ayrıca, İspanya, Macaristan, Ukrayna ve Yunanistan gibi ülkelerle de ihracatı 2021 yılında iki kattan fazla artarak 10 milyon doları aşmıştır. İthalat da ihracat gibi 2021 yılında artış göstermiş ve geçen yıla oranla ABD doları cinsinden %32,5 oranında artarak 6,06 milyar dolara yükselmiştir. İthalatta en büyük pay enerji kaynaklarına (doğalgaz ve petrol) ayrılmaktadır (Ernst, 2022; Trademap, 2022).

Sonuç olarak, Moldova hükümeti ülkedeki siyasi istikrarsızlığı çözmüş olsa da ekonomisini düzeltebilmesi için uzun bir zamana ihtiyacı vardır. Bunun sebebi ülkede yaşanan yolsuzlukların hala çözülememiş olması, tarımsal ihracata ve enerji ithalatına olan bağımlılığı, Rusya'nın ekonomik ve siyasi baskısına karşı koyamamasının yanında bir de Transdinyester bölgesinde çözülemeyen ayrılıkçılığa karşı savunmamız kalmasıdır. Tüm bunlara ek olarak 2022 yılında artacak olan kamu harcamaları (sağlık, eğitim gibi) doğrultusunda tekrar bir kamu açığı oluşmasının kaçınılmaz olmasıdır ki ortaya çıkacak olan bu kamu açığının karşılanması için dış borçlanmaya gidilecektir. Dolayısıyla ülke, tüm bu sorunlarla baş edebilmek için çok taraflı kuruluşlardan borçlanmaya devam ederek, onlardan gelecek yardımlara güvenmek zorunda kalacaktır.

Ayrılıkçı Transdinyester Bölgesi ve Gagavuzya Özerk Cumhuriyeti

Moldova'nın bağımsızlığını kazandığı günden bugüne değişmeyen en önemli siyasal sorunu Transdinyester bölgesidir. Moldova'nın bağımsızlığını kazanmasıyla, çoğunun Rus ve Ukrayna kökenli olduğu Dinyestr Nehri'nin doğusunda kalan halk, Moldova'ya bağımsızlıkları için savaş açmış ve yaşanan iç

savaşın ardından bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ardından oradaki halk, 2006 yılında Transdinyester özerkliğini ilan etmiş, kendi ulusal parası (Transdinyester rublesi) ve dilini (Rusça) kullanmaya başlamıştır. Fakat bu özerklik Rusya dahil hiçbir devlet tarafından tanınmamakta ve uluslararası sistemde Moldova'nın bir parçası olarak anılmaktadır (Dartford, 2021). Ayrıca, Transdinyester bölgesi sanayileşmiş ve ekonomik olarak Moldova'ya göre daha çok gelişmiş olduğundan, Moldova hükümetinin ondan vazgeçmesi oldukça zordur. Başladığı günden beri çözülemeyen Transdinyester sorunu çözümü için Moldova, Ukrayna, Rusya, AGİT, ABD ve AB temsilcileri arabulucularından oluşan 5+2 formatı olarak bilinen müzakere süreçleri gerçekleştirilmektedir.

2020 yılı Kasım ayında yapılan Cumhurbaşkanı seçimlerini kazandıktan sonra açıklama yapan yeni Cumhurbaşkanı Sandu, Transdinyester bölgesinde bulunan Moldova-Ukrayna sınırındaki 2000 Rus askerlerinin çekilmesi çağrısında bulunmuş fakat bu çağrıdan herhangi bir sonuç alınamamıştır. Aksine, Batı yanlısı Cumhurbaşkanı Sandu'nun batıya yönelik politikaları ve AB ile yakınlaşma isteği, dondurulmuş sorun olan Transdinyester sorununun yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Böyle bir yakınlaşmanın yaşanması ihtimaline karşı bölgedeki ayrılıkçıları destekleyeceğini ve Transdinyester'in bağımsızlığını tanıyacağı tehdidi, Moldova'nın AB üyelik başvurusundan bulunmasını engellemektedir (Kemaloğlu, 2020).

2021 Temmuz ayında gerçekleştirilen erken parlamento seçimleri, Transdinyester tarafından endişe ile karşılanmıştır. Bunun sebebi batı yanlısı bir hükümetin kurulması sonucu Romanya ile bütünleşme isteğinin varlığı ve Rusya ile olan ilişkilerin olumsuz etkilenecek olmasıdır. Yapılan seçimlerde büyük bir rol oynayan Transdinyester bölgesindeki Moldova vatandaşları, oy vermek için kurulan özel istasyonlara gitmiştir. Transdinyester tarafından gelen oylar, 2020 yılına kadar Rusya

yanlısı adayların seçimleri kazanmasında yeterli olurken; 2020 Cumhurbaşkanlığı ve 2021 yılındaki parlamento seçimlerinde yetersiz kalmıştır. 28.173 kişinin kullandığı oyların %62,21'i Rus yanlısı partiye gitmesine rağmen, seçimleri batı yanlısı PAS kazanmıştır. Bu sonuç karşısında açıklama yapan Transdinyester bölgesinin Moskova yanlısı lideri Vadim Krasnoselsky, Moldova ile olan diyalogun aynı şekilde sürdürüleceği sözünü vermiştir (Necsutu, 2021).

Ek olarak, Moldova'nın yaşadığı enerji krizi ve Gazprom'a olan doğalgaz borcunun büyük kısmı Transdinyester bölgesine aittir. Fakat, Transdinyester üzerinde egemenlik iddiasında bulunan Moldova hükümeti, hukuken doğalgaz borçlarını ödemek zorunda olsa da Moldova hukukunun bölgede işlememesi ve bölgeyi fiili olarak kontrol edememesinden dolayı borçları ödemek istememektedir. Bu da Moldova'nın bu bölge hakkında ikilem yaşamasına sebep olmaktadır (Askeroğlu, 2021). Özetle, Moldova'nın bağımsızlığından beri devam eden Tansdinyester bölgesindeki sorunun çözümü için herhangi bir uluslararası örgütün bölgede etkin rolü olmamıştır. AB ve NATO yaptıkları açıklamalarda Moldova'nın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğüne herhangi bir zarar gelmeden sorunun barışçıl ve sürdürülebilir bir şekilde çözülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Diğer taraftan, Moldova'nın sahip olduğu özerk bölge olan Gagavuzya ise, Transdinyester bölgesinin aksine Batı ile yakın ilişkiler kurmak istemektedir. Özerk bölgenin tek isteği yaşamış olduğu statü sorununun çözülmesidir. Gagavuzya Özerk Cumhuriyeti'nin Başkanı Irina Vlah, Moldova Cumhuriyeti'nin sahip olduğu mevcut yasaların, özerklik haklarını garanti etmediğini ve özerk bölgenin statüsünün işlerliğini engellediğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bir türlü çözülemeyen özerklik yasasının çözümü için yeni hükümetten umutlu olduklarını ifade eden Başkan Vlah, sıkıntıların çözülmesine yönelik adımların atılmasını beklediklerini dile getirmiş ve bunların

çözümüne kavuşması için uluslararası örgütlere başvurulduğunu açıklamıştır (Ayyıldız, 2021).

Dış Politikada Yaşanan Gelişmeler

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Moldova Cumhuriyeti, 2000'li yılların başına kadar çoğunlukla Romanya, Rusya, Ukrayna ile yakın ilişkilerde bulunmuşsa da aktif bir dış politikası olmamıştır. 1997 yılında, bağımsızlıklarını korumak, ekonomik siyasi alanlarda iş birliği yürütebilmek adına Gürcistan, Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova bir örgüt kurmuşlardır. Ülkelerin baş harfinden oluşan GUUAM Örgütü, 2005 yılında Özbekistan'ın ayrılması ile GUAM olmuştur. Ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle de yakın ilişkiler kurmaya çalışan Moldova, komşularıyla ve uluslararası örgütlerle de yakın ilişkiler içinde olmayı ve iyi geçinmeyi amaçlamıştır. Ülkede yaşanan seçimler sonucunda iktidara gelen hükümetlerin politikasına göre şekillenen Moldova dış politikasının bazen Doğu'ya bazen de Batı'ya yakın olduğu görülmektedir. 2020 seçimleri öncesi Cumhurbaşkanı olan Dodon'un Rusya yanlısı bir politika izlemesi ve AB ile olan ilişkilerde aksamaların yaşanması bunun en büyük kanıtlarından biridir. Fakat 2020 yılının son ayında gerçekleşen seçimlerle durum tam tersine dönmüş, yeni seçilen Cumhurbaşkanı Sandu ve 2021 yılında değişen hükümet ile daha Batı yanlısı bir dış politika izlenmeye başladığı görülmüştür. 2021 yılında Moldova dış politikasına bakıldığında genel olarak enerji krizi ve COVID-19 salgınının yarattığı ekonomik bunalıma bağlı olarak ilerlemiştir.

Devletler ile Olan İlişkiler

2021 yılındaki Moldova dış politikasındaki gelişmelere bakıldığında, Moldova'nın dış politikada en yakın ilişki kurduğu ülke aynı dil ve etnik kökeni paylaştığı komşusu 2007 yılında AB'ye üye olan Romanya'dır. Romanya'nın AB'ye üye olması, Moldova'nın Romanya ile olan ilişkilerinin daha da

sıkılaştırılmasına sebep olmuş, birçok Moldova vatandaşı Romanya vatandaşlığı alarak Avrupa'ya kolayca gidebilme hakkı kazanmıştır. Moldova hem ithalat hem de ihracat konusunda Romanya ile birbirlerine sıkı bağlarla bağlı olan iki ülkedir (BTI, 2022).

Mart ayında Moldova ve Ukrayna arasında bulunan Dinyester/Nistru nehir havzasına yönelik 2017-2021 tarihleri arasında oluşturulan Stratejik Eylem Programının (SAP) onaylanmasına ilişkin imzalanan bildiri ile iki ülke arasında yaşayan 8 milyon kişinin bölgedeki su kaynaklarından yararlanması hedeflenmiştir. Buna ek olarak, Program ile bölgedeki diğer doğal kaynakların ve ekosistemin çevreye duyarlı olması da gündeme getirilmiş, sürdürülebilir su kullanımının teşviki için çeşitli stratejiler tanımlanmıştır. 2021-2035 yılları arasında gerçekleştirilecek olan bu program, Dinyester Nehri Havzası için Sınır Ötesi Teşhis Analizinin bulgularına dayanmakta, Küresel Çevre Tesisi (GEF) ve AGİT tarafından Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) iş birliği içinde uygulanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından bir proje aracılığıyla geliştirilmektedir (OSCE, 2021a).

Yapılan incelemeler sonucunda, 22 Nisan'da Moldova ve Ukrayna hükümet temsilcilerinin yanı sıra akademi, sivil toplum kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve işletmelerin de yer aldığı çevrimiçi bir toplantı gerçekleştirilmiştir. Proje sonuçlarına göre, nehir havzasındaki temel problemler (atıklar ve istilacı türler) üzerine durulmuş ve bu durumun ileride su kirliliğinin yanında iklim değişikliğine bağlı olarak sel ve taşkınlara da neden olacağı ifade edilmiştir. Ortaya çıkacak olan sorunların iki ülke dışında Karadeniz'i de olumsuz etkileyeceği düşünülmektedir. Tüm bu sorunların önlenmesi için 2035 yılına kadar iki ülke arasında ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içerisinde olunacak ve iyileştirme faaliyetleri yürütülecektir (OSCE, 2021b).

Her ne kadar Batı yanlısı olduğu ifade edilse de Cumhurbaşkanı Sandu, Rusya ile olan diyalogun güçlendirilmesi ve ikili temasların etkinleştirilmesi taraftarıdır. Ağustos ayında iş ziyareti için Moldova'da bulunan Rusya Devlet Başkanlığı İdaresi Başkan Yardımcısı Dmitriy Kozak ile Cumhurbaşkanı Sandu bir görüşme gerçekleştirmiş ve görüşmenin ardından Facebook'tan açıklama yapan Cumhurbaşkanı Sandu, iki ülkenin de vatandaşlarının çıkarları doğrultusunda yapıcı ilişkiler içinde olacaklarını ifade etmiştir (Sputnik, 2021k). Kozak ise Cumhurbaşkanı Sandu ile yaptığı görüşmelerin yapıcı ve samimi geçtiğini ve ülkede yapılan seçimlere saygı duyduklarını belirterek yeni hükümetle işbirliğine hazır olduklarını söyledikten sonra iki ülke arasında karşılıklı ticaret üzerindeki kısıtlamaların (2014 yılında getirilen ithalat vergisi ve bazı Moldova mallarının Rusya'ya girişinin yasaklanması) kaldırması konusunda anlaşmalarını ve Rusya'nın çıkarların zarar vermeyecek şekilde Moldova'ya karşılıklı fayda temelinde yardım etmeye hazır olduklarını açıklamıştır. Transdinyester sorununun çözümü, askeri mühimmatlar olayı, Moldova'nın tarım ve diğer mallarının Rusya pazarına tedarigi gibi birçok konuda anlaşmaya varan iki ülke, Gazprom ile olan anlaşma hakkında da görüşmüşlerdir (Sputnik, 2021).

2021 Aralık ayında video konferans yoluyla gerçekleştirilen ve Moldova'nın da katıldığı Karadeniz bölgesinde bulunan ülkelerle iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan "Karadeniz İçin Ortak Deniz Gündemi" programı, bölge ülkelerinin Karadeniz'deki çevreyi iyileştirmesi, ulaşım altyapısını geliştirmesi, sosyoekonomik sorunlara çözüm bulması, kültürel ve insani bağları güçlendirmesi gibi birçok konuyu kapsamaktadır. Ayrıca, yine Aralık ayında Brüksel'de gerçekleştirilen AB-Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde bir araya gelen Gürcistan, Moldova ve Ukrayna devlet liderleri, yapılan görüşmelerin ardından ortak bir bildiri yayınlamış, ülkelerinin AB üyeliği konusunda resmen tanınması ve kabul edilmesi için çağrıda bulunmuşlardır (Sputnik, 2021m).

Son olarak Moldova'nın Türkiye ile 2021 yılı içerisindeki ilişkilerine bakıldığında, 18-20 Haziran arasında Antalya'da düzenlenen Antalya Diplomasi Forumu'nda (ADF) iki ülke bir araya gelmiştir. Forum sonrası açıklamalarda bulunan Moldova Dışışleri ve Avrupa Entegrasyonu Bakanı Aureliu Ciocoi, Türkiye'nin ülkesi için güvenilir bir ortak olduğunu ifade etmiş, bu durumun hiçbir zaman değişmeyeceğini aksine ilişkilerin Moldova'nın stratejik ulusal çıkarı için daha derinleşmesi gerektiğinden söz etmiştir. Ayrıca Moldova'nın en büyük ticaret ve yatırım ortaklarından birinin Türkiye olduğunu ve Moldova'da 1300'den fazla Türk sermayeli şirketin bulunduğunu da sözlerine eklemiştir (Yüzbaşıoğlu ve Chirciu, 2021). İki ülkenin temel hedefi ekonomik faaliyetlerinin karşılıklı olarak artmasıdır. Bu doğrultuda ilerleyen ticari ilişkilerini COVID-19 pandemisine rağmen geçen yıl 560 milyon dolar seviyesinde tutmayı başarmışlardır (TRT Avaz, 2021).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, resmi ziyaret kapsamında Kasım ayında gittiği Moldova'da Cumhurbaşkanı Sandu ve Başbakan Gavrilita tarafından kabul edilmiştir. Görüşmeler sonunda açıklama yapan Çavuşoğlu, Moldova Başbakanıyla çok boyutlu ilişkilerin görüşüldüğünü ve bu doğrultuda stratejik ortaklığın derinleştirileceğini ve 1 milyar dolar ticaret hacmine ulaşma hedefleri olduğunu açıklamıştır. Cumhurbaşkanı Sandu ile yapılan görüşmedeyse, "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi"nin ikinci toplantısının 2022'de düzenlenmesini öngördüklerini ifade etmiştir (Hürriyet, 2021b).

Ayrıca, Çavuşoğlu Moldova Dışışleri Bakanı Nicu Popescu ile de görüşmüştür. Görüşmeler sonunda iki bakan ortak bir basın toplantısı gerçekleştirmişlerdir. Basın toplantısında iki ülke görüşmelerinin siyaset üstü olduğunu ifade eden Çavuşoğlu, iki ülke arasında bakanlıklar arası koordinasyonu arttıracak İstişare Planı'nın imzalandığını açıklamıştır. Moldova'yla olan ilişkilerin ortak tarihi ve kültürel bağlara dayandığını, seçilen

yeni hükümet ile de stratejik ortaklığın daha da derinleştirilerek devam edeceğini ve gelecek yıl yapılacak Türkiye-Moldova yüksek düzeyli stratejik konsey toplantısının Moldova'da yapılmasını istediklerini sözlerine ekleyen Çavuşoğlu bölgesel ve küresel konularda da istişareler gerçekleştirildiğini belirtmiştir. İlave olarak, Gagavuzya'nın iki ülke arasındaki dostluk köprüsü olduğundan bahsedilmiş, Transdinyester sorununun barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğine ve Moldova'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulduğuna da vurgu yapılmıştır (DHA, 2021).

Uluslararası Örgütler ile Olan İlişkiler

AB ile İlişkiler

Moldova'nın en büyük yardım sağlayıcısı olan AB ile ilişkileri, 2014 yılında imzalanan daha güçlü siyasi ortaklık ve ekonomik entegrasyonun temellerinin atıldığı AB-Moldova Ortaklık Anlaşması'yla kurulmuştur (EEAS, 2021a). Bu anlaşma ile AB'nin Doğu Ortaklığı içerisinde yer alan Moldova, yine aynı yıl içinde Schengen bölgesine vizesiz seyahat imkanından da yararlanmaya başlamıştır. 1 Eylül 2014 yılından beri geçici olarak uygulanan AB-Moldova Ortaklık Anlaşması, 1 Temmuz 2016 yılında Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi (DCFTA) ile tam olarak yürürlüğe girmiştir. Böylece, Moldova malları için düşürülmüş veya kaldırılmış tarifeler, daha iyi yatırım koşulları ve artan hizmet pazarından yararlanma fırsatı doğmuştur (EEAS, 2021b; Kırbaşoğlu & Tüfekçi, 2021).

2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 salgınının Moldova'yı olumsuz şekilde etkilemesi üzerine AB, Moldova'nın krizle mücadelesinde ona destek olmuş ve 2020 yılında 127 milyon euronun üzerinde bir hibe desteğinde bulunmuştur. Ekonomik İyileşme Planı adı altında başlatılan bu seferberlik katı koşullara tabi tutulmuş, mali desteğin sağlanabilmesi için yolsuzluk ve adaletle mücadelenin yanı sıra yapısal reformlarda ilerleme

sağlanması için yatırımlar yapılması ön koşul olarak gösterilmiştir (European Commission, 2021d).

2021 yılında Moldova'da yapılan seçimler sonucunda Batı yanlısı PAS Partisi yeni hükümeti kurma görevini üstlenmiştir. Yeni Başbakan Gavrilta, ilk ziyaretini Brüksel'e gerçekleştirmiş ve AB ile ilişkilerinin iyi yönde ilerlemesi için yapılması gereken ne varsa yapacaklarını dile getirmiştir (Zsiros, 2021). Bu doğrultuda, yeni hükümetin yolsuzlukla mücadele konusundaki kararlılığı ve ön koşulların yerine getirilmesindeki çabası AB'nin, Moldova'ya üç yıllık süre zarfında 600 milyon euroluk bir ekonomik kurtarma paketi vereceğini duyurmasına sebep olmuştur. Hibeler, krediler ve yatırımlar şeklinde 2021-2024 yılları arasında verilecek olan bu yardım paketi ekonominin büyümesine, eğitim ve altyapı gibi alanlardaki ilerlemeye destek olmayı amaçlamaktadır (Euronews, 2021f; Sputnik, 2021n).

Taahhüt edilen anlaşma doğrultusunda, AB, Moldova'ya Eylül ayında 36,4 milyon euroluk bir hibe ödemesi gerçekleştirmiştir. Bu yardımdan, 15 milyon euro COVID-19 pandemisinin neden olduğu ekonomik krizin etkisini azaltmak için verilirken, geri kalan kısmı sağlık, mikro, küçük ve orta ölçekli işletmelerin tekrar geri kazanılması için verilmiştir. Buna ilave olarak toplamda 1 milyon doz aşı bağışı gerçekleştirmiştir. AB, katı koşulların sunulduğu ve yerine getirilmesi sonucunda yapılan bu yardımların devamı için de bu koşulların durumunu incelemekte ve uygun bulması dahilinde yardımlarına devam etmektedir. Sunulan şartların yanında ülkenin temel haklar ve hukukun üstünlüğü konusunda da gerileme yaşamaması şartı aranmaktadır. Tüm bu koşulların yerine getirilmesinin devamında 2020 yılında kabul edilen acil COVID-19 makro-finansal yardım programı dahilinde verilmeye başlanan 100 milyon euro tutarındaki kredinin ikinci taksiti olan 50 milyon euro 2021 Ekim ayında ödenmiştir (European Commission, 2021e).

AB'nin öne sürdüğü koşullar doğrultusunda, Moldova parlamentosu İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"ni, PAS'ın 54 kabul oyuyla kabul etmiştir. Sözleşmenin kabul edilmesi üzerine Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM), bu durumdan duydukları memnuniyeti dile getirmiş, Moldova hükümetini tebrik etmiştir (Bianet, 2021). Son olarak, AB ile Moldova arasında 2019 yılında imzalanmış olan Ortaklık Anlaşması doğrultusunda başlayan Ortaklık Konseyi toplantılarının altıncısı gerçekleşmiştir. Bu toplantıda, anlaşmanın uygulanmasındaki ilerlemeler değerlendirilerek enerji, reformlar, dış işleri ve güvenlik konuları da dahil olmak üzere birçok hususta iş birliğinin güçlendirilmesi gerektiği kararına varılmıştır (European Council, 2021a). Ardından 15 Aralık'ta gerçekleştirilen Doğu Ortaklığı Zirvesi'nde, Moldova'da yaşanan gaz krizi ele alınmış ve ortaya çıkan finansman ihtiyacını gidermek adına 15 milyon euroluk makro-finansal yardım operasyonu hazırlanmış ve IMF ile ortaklaşa uygulanmasına karar verilmiştir (European Commission, 2021f).

AGİT ile İlişkiler

17 Şubat tarihinde Moldova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştiren AGİT Dönem Başkanı İsveç Dışişleri Bakanı Ann Linde, AGİT'in Moldova'daki misyonunun Transdinyester sorununu çözüme yakınlaştırmak olduğunu ifade etmiştir. Üst düzey görüşmelerin yapıldığı ziyarette Moldova Cumhurbaşkanı Sandu'nun yanı sıra Transdinyester lideri Vadim Krasnoselsky ile de görüşülmüştür. Görüşmelerde, Moldova'nın egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne zarar verilmeden her düzeyde anlaşmaların yürütülmesi ve taraflar arası güven ve gerçek diyalogun oluşmasına yönelik somut adımların atılmasına odaklanılmıştır (OSCE, 2021c).

17 Şubat'taki görüşmelerin devamı niteliğinde 6 Ekim'de gerçekleştirilen ikinci ziyaretle bir önceki görüşmedeki sözlerini tekrarlayan Linde, İsveç AGİT Başkanlığının 5+2 toplantısı düzenlemeye hazır olduğunu yinelemiştir. Ayrıca, ülkede yaşanan yolsuzlukla mücadele, çatışma çözümü, kadınlar, insan hakları, barış ve güvenlik gündemini görüşmek üzere ülkedeki sivil toplum temsilcileriyle bir araya gelerek ziyaretini sonlandırmıştır (OSCE, 2021d).

NATO ile İlişkiler

Anayasal olarak tarafsızlığını ilan eden Moldova birçok konuda Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü (NATO) ile de iş birliği yapmaktadır. NATO ile Moldova arasındaki iş birliğinin temel noktası, ülkedeki savunma ve güvenlik yapılarının ve kurumlarının reformlarla modernize edilerek günümüze uygun hale getirilmesidir. 1992 yılında Moldova'nın Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne katılması ile başlayan ilişkiler, 1994 yılında Barış için Ortaklık (BİO) programıyla ikili işbirliğine dönüşmüştür. 2006 yılına gelindiğinde iki yıllık Bireysel Ortaklık Eylem Planının kabul edilmesine bağlı olarak ülkeye reform desteği artmıştır. Aralarındaki iş birliği doğrultusunda, 2014 yılında Kosova'da bulunan NATO barışı koruma gücüne asker göndermeye başlamıştır. Buna karşılık olarak yine aynı yıl Galler'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde Moldova'ya destek ve yardım güçlendirme teklifi yapılmış ve bu teklifin Moldova tarafından kabul edilmesiyle 2015 yılında bir önlem paketi üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Varılan bu anlaşmalar doğrultusunda daha kolay iletişim halinde olabilmek adına 2017 yılında Moldova'nın başkenti Kişinev'de sivil bir NATO İrtibat Bürosu kurulmuştur (NATO, 2020).

Diğer taraftan Moldova ile olan ilişkileri her daim iyi yönde ilerleyen NATO, 2021 Ocak ayında Moldova Silahlı Kuvvetlerine bağlı yeni bir Siber Olaylara Müdahale Merkezi'nin sanal açılışını gerçekleştirmiştir. Siber olaylardan kaynaklanacak

herhangi bir tehdidi en aza düşürerek gelecekte de yaşanmasını engellemeyi ve gerçekleşecek olan siber olaylarda verimli ve hızlı kurtarma sağlamayı amaçlayan bu merkez, Barış ve Güvenlik için Bilim Programının desteği ve Bilgi ve İletişim Ajansı iş birliğiyle kurulmuştur. Moldova Savunma Bakanı Victor Gaiuc, bu projeden duydukları memnuniyeti dile getirdikten sonra, projenin tamamlanmasıyla birlikte Moldova Cumhuriyeti Ulusal Ordusu Siber Olaylara Müdahale Merkezi'nin siber savunma yeteneklerinin yanı sıra ülkede yaşanacak olan siber tehditlere karşı duruşunun ve kapasitesinin de arttığını ifade etmiştir (NATO, 2021c).

Ayrıca, 29 Mart'ta gerçekleştirilen çevrimiçi bir etkinlikte de NATO, Moldova'nın savunmadaki dönüşüm çabalarının daha ileriye taşınmasına katkıda bulunmak için Moldova Savunma Bakanlığı Dönüşüm Müdürlüğü'ne Bilgi teknolojileri ekipmanı gönderileceğini açıklamıştır. Bu bağlamda, NATO Savunma ve ilgili Güvenlik Kapasite Geliştirme (DCB) Girişimi, Moldova'nın anayasal bağımsızlığına herhangi bir zarar vermeden Moldova Savunma Bakanlığı'na danışmanlık desteği sağlamanın yanında vaka bazlı yardımlarda da bulunabilecektir (NATO, 2021d).

NATO'nun Haziran ayında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi sonunda yayınladığı bildiriye, Moldova, Gürcistan ve Ukrayna'nın uluslararası kabul gören sınırları içindeki toprakların bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duyulması gerektiğini ifade etmiş ve bu konuda yaşanacak herhangi bir tehditte onları destekleyeceklerini yinelemiş ve rıza dışı ülke topraklarında bulunan askeri güçlerin geri çekilmesi çağrısında bulunmuştur. Buna bağlı olarak, NATO'nun bu açıklaması, üç ülkenin de rızası olmaksızın Rusya tarafından ülkelerine konuşlandırılan askeri güçler için söylenmiştir (NATO, 2021e). Ardından, 1997 yılından bugüne her yıl NATO'nun himayesi altında NATO üyeleri ile gerçekleştirilen Karadeniz'deki askeri tatbikata (Sea Breeze) bu yıl ilk kez Moldova da dahil olmak üzere ittifak dışından 14 ülke katılmıştır. Karadeniz sularındaki

güvenliği arttırmak amacıyla gerçekteşirilen tatbikat, 28 Haziran'da Ukrayna'nın ev sahipliği ile başlamış ve 10 Temmuz'da sona ermiştir (Hürriyet, 2021c). Bu durum, Brüksel Zirvesi sonrası yayınlanan bildiriye karşılık, Rusya'ya bir gözdağı olarak nitelendirilmiştir.

Sonuç

Moldova'nın 2021 yılı içinde yaşadığı tüm olaylar incelendiğinde görölmüştür ki, 2021 yılı içinde iç politikada yaşanan en önemli olay 2020 sonundan itibaren bir türlü kurulamayan yeni hükümetin Temmuz ayında kurulması olmuştur. Batı yanlısı bir hükümetin seçimleri kazanması, ülke halkının Avrupa yanlısı bir hükümet tarafından yönetilmek istediğini, ülkede yaşanan yolsuzluk ve ekonomik sıkıntılardan oldukça bunaldığını, tüm bunlarla mücadele edeceğine söz veren PAS'a bir şans verdiğini göstermiştir. Kurulan hükümet yolsuzluk konusundaki çalışmalarına hemen başlamış ve bu doğrultuda üst düzey bürokratları görevinden almıştır. Ayrıca, Avrupa'ya yakınlaşma isteği de Moldova'yı ülkedeki tüm sorunları çözmeye yönünde olumlu yönde tetiklemektedir. Fakat bu durumdan oldukça rahatsız olan Rusya, karşı atak olarak elindeki enerji ve Transdinyester sorununu gündeme getirerek Moldova'nın, batı yönünde bir seçim yapmasını engellemeye çalışmaktadır. Bu durum, Moldova'ya her iki tarafla da iyi ilişkiler kurmak zorunda olduğunu, Rusya'nın gölgesinden kurtulamayacağını bir kez daha hatırlatmıştır.

2019 yılında başlayan ve bugün hala devam eden COVID-19 salgınının yol açtığı toplumsal ve ekonomik kriz 2021 yılında da Moldova'yı oldukça etkilemiş hatta ülkede olağanüstü hal ilan edilmesine kadar gitmiştir. Salgınla başa çıkabilmek adına uluslararası sistemde var olan tüm devlet ve örgütlere yardım çağrısında bulunan Moldova, gelen yardımlar ile ülkede aşılama yapmaya başlamış ve salgının yol açtığı hasarı gidermeye çalışmıştır. Ayrıca, 2020 yılında yaşanan kuraklığın tersine

2021 yılında iyi mahsul alımı sayesinde olumlu yönde ivme kazanan ekonomi, yaşanan gaz fiyatlarındaki artış ile kesintiye uğramıştır. Moldova, gaz ihtiyacının tamamını Rusya'nın en büyük doğalgaz tedarikçisi olan Gazprom aracılığı ile Moldovagaz'dan almaktadır. Batı yanlısı bir hükümetin seçilmesinin ardından Gazprom'un, gaz fiyatlarında artışa gitmesi ve borcunu ödemezse ülkeyi gazını kesmekle tehdit etmesi, Moldova'nın bir de enerji krizi ile karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda borcunu ödeme taahhüdünde bulunan Moldova, doğalgazı önceki yıllara göre yaklaşık 3-4 kat daha yüksek fiyatlardan satın almak zorunda kalmış ve bu durum kötü olan Moldova ekonomisinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur.

Diğer taraftan ülkenin kronikleşen Transdinyester sorununun çözümüne yönelik 2021 yılında da herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Transdinyester sorunu çözülmeden Moldova'nın AB'ye girmesinin imkansız olduğunun farkında olan Cumhurbaşkanı Sandu, seçimleri kazanmasının ardından Rusya'ya bölgede bulunan askerlerini geri çekme çağrısında bulunmuşsa da bu çağrı cevapsız kalmıştır. Ayrıca yeni kurulan hükümetin de Batı yanlısı olması, bu bölgede var olan askerlerin geri çekilme ihtimalini tamamen ortadan kaldırmıştır. Bunun sebeplerinden biri, Moldova'nın Avrupa'ya yaklaşması doğrultusunda, Rusya'nın Transdinyester bölgesinin bağımsızlığını tanıyacağını ifade etmesi iken; diğeri bölgede bulunan askeri gücün AB'nin Moldova ve Ukrayna'yı AB'ye kabul etmesi doğrultusunda dondurulmuş bir sorunla karşı karşıya kalma ihtimalini her daim canlı tutma isteğidir. Dolayısıyla, yaşananlara bakıldığında Transdinyester sorununun yakın bir gelecekte çözülme ihtimalinin oldukça az olduğu görülmektedir.

Ayrıca, Moldova'nın dış politikasına bakıldığında, komşu ülkeler ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerle iyi ilişkiler içinde olduğu görülmektedir. Yaşamış olduğu sorunlar doğrultusunda,

Romanya'dan salgınla mücadele konusunda yardım alırken; enerji konusunda Polonya ile anlaşma imzalamış ve ilk kez Rusya dışında bir ülkeden gaz almaya başlamıştır. Bunun yanında, AB, AGİT ve NATO gibi örgütlerle de iş birliği içinde olan Moldova'nın COVID-19 salgını ve enerji krizinin yol açtığı ekonomik sorunlarla baş edebilmesi için bu örgütler aracılığı ile finansal destek aldığı görülmektedir. Yapılan bu yardımlar, ülkede var olan sorunların giderilmesi koşuluna bağlı olarak verilse de Moldova'yı ekonomik açıdan bir nebze de olsa rahatlatmaktadır.

Tüm bunlara ek olarak, 2022 yılının ilk aylarında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı da Moldova açısından oldukça önemlidir. Ukrayna'nın Batı'ya yakınlaşma isteği doğrultusunda, Rusya'nın başlatmış olduğu savaş Ukrayna halkının ülkeyi terk etmesine ve ölümlere yol açmaktadır. Sürekli ateş altında olan Ukrayna'nın yaşadığı bu kötü durum, bölgede bulunan ve Batı'ya yaklaşmaya çalışan diğer devletlere de bir gözdağı niteliğindedir. Ukrayna'nın sınır komşusu olan ve Batı ile yakınlaşma isteğinde olan Moldova'nın, yaşanan bu savaştan ne ölçüde etkileneceğini ise ilerleyen zamanlarda hep birlikte göreceğiz.

Kaynakça

- Andrusz, K. (2021, Haziran 3). "ODIHR Opens Election Observation Mission in Moldova", OSCE, <https://www.osce.org/odihhr/elections/488416> (Erişim Tarihi: 10.12.2021).
- Askeroğlu, S. (2021, Kasım 3). "Moldova'da Enerji Krizi: Rusya Doğalgazı Politik Araca Dönüştürecek mi?", ANKASAM, <https://www.ankasam.org/moldovada-enerji-krizi-rusya-dogalgazi-politik-araca-donusturecek-mi/> (Erişim Tarihi: 03.12.2021).
- Ayyıldız, H. K. (2021, Temmuz 10). "Moldova'da Erken Seçim: Partiler, Gagauz Türklerinin Oyunu Almak İstiyor", *Kırım*

- Haber Ajansı*, <https://qha.com.tr/haberler/politika/moldova-da-erken-secim-partiler-gagauz-turklerinin-oyunu-almak-istiyor/332143/> (Erişim Tarihi: 01.02.2022).
- Bianet (2021, Ekim 15). “Moldova Parlamentosu, İstanbul Sözleşmesi’ni Onayladı”, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/251859-moldova-parlamentosu-istanbul-sozlesmesi-ni-onayladi> (Erişim Tarihi: 10.01.2022).
- bne IntelliNews (2021, Aralık 16). “Moldova’s GDP up 8.3% y/y in Q3”, <https://bne.eu/moldova-s-gdp-up-8-3-y-y-in-q3-230299/?source=moldova> (Erişim Tarihi: 13.01.2022).
- bne IntelliNews (2022, Ocak 26). “Moldovan Banks Close to Pre-Crisis Profitability”, <https://www.intellinews.com/moldovan-banks-close-to-pre-crisis-profitability-232961/?source=bne-banker> (Erişim Tarihi: 15.02.2021).
- BTI (2022), “Moldova Country Report 2022”, *BTI Transformation Index*, <https://bti-project.org/en/reports/country-report/MDA> (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- CIA (2022, Mart 15). “The World Factbook Countries: Moldova”, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/moldova/#economy> (Erişim Tarihi: 19.03.2022).
- Coface (2022, Şubat 22). “Moldova Republic”, *Coface for Trade*, <https://www.coface.com/Economic-Studies-and-Country-Risks/Moldova-Republic-> (Erişim Tarihi: 10.03.2022).
- European Council (2021a, Ekim 28). “Council of the EU, EU-Republic of Moldova Association Council”, <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-ministerial-meetings/2021/10/28/> (Erişim Tarihi: 14.12.2021).
- European Council (2021b, Nisan 6). “Notification JJ9209C 6 April 2021 ETS”, 5 (15), No. FRA-CoE/352/124, <https://rm.coe.int/0900001680a20746> (Erişim Tarihi: 10.01.2022)

- Crowcroft, O. (2021a, Ekim 14). "Meet the Graffiti Artist-Turned-MP Who Wants to See Moldova and Romania Become One Country", *Euronews*, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/10/14/meet-the-graffiti-artist-turned-mp-who-wants-to-see-moldova-and-romania-become-one-country> (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- Crowcroft, O. (2021b, Mayıs 10). "In Moldova, A Snap Election Could Help President Maia Sandu Finish What She Started", *Euronews*, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/05/10/in-moldova-a-snap-election-could-help-president-maia-sandu-finish-what-she-started> (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- Dartford, K. (2021, Kasım 11). "Where is Transnistria? Visit the Breakaway State That's in the Champions League", *Euronews*, <https://www.euronews.com/travel/2021/11/11/visit-transnistria-the-breakaway-state-that-s-in-the-champions-league> (Erişim Tarihi: 05.01.2022).
- DEİK (2018, Eylül), "Moldova Bilgi Notu", *Türkiye-Moldova İş Konseyi*, <https://www.deik.org.tr/uploads/bilgi-notu-mol-eylul-2018.pdf> (Erişim Tarihi: 23.01.2022).
- DHA (2021, Kasım 18). "Bakan Çavuşoğlu: Moldova'yla İlişkilerimiz Siyaset Üstüdür", *Hürriyet*, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bakan-cavusoglu-moldovayla-iliskilerimiz-siyaset-ustudur-41942259> (Erişim Tarihi: 12.02.2022).
- Didili, Z. (2021, Ocak 3). "Moldova's New President Names Interim PM, Calls for Snap Elections", *NEWEUROPE*, <https://www.neweurope.eu/article/moldovas-new-president-names-interim-pm-calls-for-snap-elections> (Erişim Tarihi: 21.02.2022).
- EEAS (2021a, Kasım 16). "EU-Moldova relations – factsheet Brussels", *UNIQUE ID: 160621_3*, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/4011/eu-moldova-relations-factsheet_en (Erişim Tarihi: 12.12.2021).

- EEAS (2021b, Kasım 22). “The Republic of Moldova and The EU”
https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/1538/republic-moldova-and-eu_en (Erişim Tarihi: 12.12.2021).
- Ernst, J. (2022, Şubat 20). “Moldova’s Trade Gap Widens by 24% y/y to 31% of GDP”, *IntelliNews*,
<https://www.intellinews.com/moldova-s-trade-gap-widens-by-24-y-y-to-31-of-gdp-235522/?source=moldova> (Erişim Tarihi: 12.03.2022).
- Euronews (2021a, Nisan 28). “Moldovan President Maia Sandu Calls Early Election for July 11”,
<https://www.euronews.com/my-europe/2021/04/28/moldovan-president-maia-sandu-calls-early-election-for-july-11> (Erişim Tarihi: 02.12.2021).
- Euronews (2021b, Temmuz 9). “Moldova’s Parliamentary Elections: A Turning Point to Reform or A Continued Political Impasse?”,
<https://www.euronews.com/my-europe/2021/07/09/moldova-s-parliamentary-elections-a-turning-point-to-reform-or-a-continued-political-impas> (Erişim Tarihi: 20.12.2021).
- Euronews (2021c, Temmuz 14). “Moldova’s Sandu: ‘We Have All Tools’ to Reform and Stamp Out Corruption after Election Win”,
<https://www.euronews.com/2021/07/14/watch-live-moldova-s-president-maia-sandu-speaks-following-election-win> (Erişim Tarihi: 17.12.2021).
- Euronews (2021d, Ekim 29). “Europe’s Energy Crisis: Prices Drop After Putin Orders Gazprom to Fill EU Stocks”,
<https://www.euronews.com/2021/10/28/europe-s-energy-crisis-prices-drop-after-putin-orders-gazprom-to-fill-eu-stocks> (Erişim Tarihi: 20.12.2021).
- Euronews (2021e, Mart 19). “Moldova’s Vaccine Rollout Hampered by Corruption, Says President”,
<https://www.euronews.com/2021/03/19/moldova-s-vaccine-rollout-hampered-by-corruption-says-president> (Erişim Tarihi: 20.12.2021).

- Euronews (2021f, Haziran 5). “EU Promises Moldova €600 Million Ahead Of Decisive Election”, <https://www.euronews.com/2021/06/05/eu-promises-moldova-600-million-ahead-of-decisive-election> (Erişim Tarihi: 20.12.2021).
- European Commission (2021a, Şubat 19). “Coronavirus: EU Sends Personal Protective Equipment to Moldova” https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/coronavirus-eu-sends-personal-protective-equipment-moldova-2021-02-19_en (Erişim Tarihi: 20.01.2022).
- European Commission (2021b, Şubat 27). “EU Co-Ordinating The Urgent Delivery of COVID-19 Vaccines to Moldova”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/eu-co-ordinating-urgent-delivery-covid-19-vaccines-moldova-2021-02-27_en (Erişim Tarihi: 20.01.2022).
- European Commission (2021c, Mart 5). “COVID-19 Vaccines Shipped by COVAX Arrive to The Republic of Moldova”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/covid-19-vaccines-shipped-covax-arrive-republic-moldova-2021-03-05_en (Erişim Tarihi: 20.01.2022).
- European Commission (2021d, Haziran 2). “European Commission Announces An Economic Recovery Plan for The Republic of Moldova”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/european-commission-announces-economic-recovery-plan-republic-moldova-2021-06-02_en (Erişim Tarihi: 20.01.2022).
- European Commission (2021e, Eylül 28). “The EU Provides €36.4 Million to Tackle COVID-19 and Support Police Reform in The Republic of Moldova” https://Ec.Europa.Eu/Neighbourhood-Enlargement/News/Eu-Provides-Eu364-Million-Tackle-Covid-19-And-Support-Police-Reform-Republic-Moldova-2021-09_En (Erişim Tarihi: 20.01.2022).

- European Commission (2021f, Aralık 15). “EU Helps The Republic of Moldova to Face The Gas Crisis”, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news/eu-helps-republic-moldova-face-gas-crisis-2021-12-15_en (Erişim Tarihi: 20.01.2022).
- Freedomhouse (2022). “Dünyada Özgürlük 2022 Ülke Raporu: Moldova”, <https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2022> (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Geropoulos, K. (2021, Ekim 15). “EU Mulls Technical Assistance to Moldova Amid Russian Gas Shortage Crisis”, *NEWEUROPE*, <https://www.neweurope.eu/article/eu-mulls-technical-assistance-to-moldova-amid-russian-gas-shortage-crisis/> (Erişim Tarihi: 15.01.2022).
- Hürriyet (2021a, Kasım 23). “Gazprom'dan Doğal Gaz Tehdidi”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/gazpromdan-dogal-gaz-tehdidi-41945315> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- Hürriyet (2021b, Kasım 18). “Bakan Çavuşoğlu, Moldova Cumhurbaşkanı ve Başbakanıyla Görüştü”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/bakan-cavusoglu-moldova-cumhurbaskani-ve-basbakaniyla-gorustu-41942462> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- Hürriyet (2021c, Haziran 29). “NATO'dan Rusya'ya Gözdağı: Karadeniz'de Dev Tatbikat”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/natodan-rusyaya-gozdagi-karadenizde-dev-tatbikat-41842026> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- IMF (2021a, Ekim 21). “IMF Staff Completes Discussions on the 2021 Article IV Consultations and Reaches a Staff-Level Agreement with Moldova on a New Economic Program”, Basın Bülteni No: 21/307 <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/10/21/pr21307-moldova-imf-staff-completes-discussions-2021-art-iv-consult-reach-staff-level-agreement> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).
- IMF (2021b, Aralık 21). “IMF Executive Board Approves Moldova’s Requests for Arrangements Under Extended

- Fund Facility and Extended Credit Facility”, Basın Bülteni No: 21/393, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/12/21/PR21393-Moldova> (Erişim Tarihi: 08.02.2022).
- Kemaloğlu, İ. (2020, Kasım 24). “Moldova’daki Seçimler ve Transdinyester Sorunu”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/moldova-daki-secimler-ve-transdinyester-sorunu/2053929> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- Kırbaşoğlu, F., & Tüfekçi, Ö. (2021). Avrupa Birliği’nin Geniş Karadeniz Havzası’na Yönelik Politikaları: 2020. Ö. Tüfekçi (Ed.) içinde, *Karadeniz: 2020 Gelişmeleri Işığında Bölgesel Değerlendirmeler* (s. 439-473). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Lyod, N. ve Desjardins, G. (2021, Mart 24). “EU Helps Struggling Moldova out of COVID-19 Crisis, but The Cash Comes with Conditions”, *Euronews*, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/03/24/eu-helps-struggling-moldova-out-of-covid-19-crisis-but-the-cash-comes-with-conditions> (Erişim Tarihi: 23.02.2022).
- NATO (2020, Ekim 27). “Relations with The Republic of Moldova” https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49727.htm (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- NATO (2021a, Haziran 7). “Remarks by NATO Deputy Secretary General Mircea Geoană at the Zero Corruption: Democracy in Action Conference”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_184727.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- NATO (2021b, Mart 29). “Coronavirus Response: NATO Support to The Republic of Moldova”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_182884.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- NATO (2021c, Ocak 21). “Cyber Incident Response Capability Established in The Republic of Moldova with NATO Support”, <https://www.nato.int/cps/en/>

- natohq/news_180758.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- NATO (2021d, Mart 29). “NATO Delivers IT Equipment to the Republic of Moldova”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_182913.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- NATO (2021e, Haziran 14). “Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 08.03.2022).
- Necsutu, M. (2021, Temmuz 26). “Moldova's New Government Has An Old Problem: Transnistria. Can It Solve It?”, *Euronews*, <https://www.euronews.com/my-europe/2021/07/23/moldova-s-new-government-has-an-old-problem-transnistria-can-it-solve-it> (Erişim Tarihi: 08.12.2021).
- OSCE (2021a, Nisan 9). “Moldova and Ukraine Commit to Improving Water and Natural Resource Use for 8 Million People in Dniester/Nistru River Basin”, <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine/483083> (Erişim Tarihi: 12.03.2022).
- OSCE (2021b, Nisan 22). “Moldova and Ukraine Implement Integrated Management Plan of The Dniester River Basin with OSCE, UN, GEF Support”, <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine/484346> (Erişim Tarihi: 12.03.2022).
- OSCE (2021c, Şubat 18). “OSCE Chairperson-in-Office Linde Concludes Visit to Moldova”, <https://www.osce.org/chairmanship/478834> (Erişim Tarihi: 12.03.2022).
- OSCE (2021d, Ekim 6). “OSCE Chairperson-in-Office Linde Concludes Visit to Moldova”, <https://www.osce.org/chairmanship/499948> (Erişim Tarihi: 12.03.2022).

- Rosenberg, S. (2021a, Ekim 27). "Moldova: Russia Threatens Gas Supply in Europe's Poorest State", *BBC News*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-59048894> (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- Socor, V. (2021a, Ekim 28). "Russian Gazprom Ready to Pounce on Moldovan Prey (Part One)", *Eurasia Daily Monitor*, 18 (164), <https://jamestown.org/program/russian-gazprom-ready-to-pounce-on-moldovan-prey-part-one/> (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- Socor, V. (2021b, Ekim 28). "Russian Gazprom Ready to Pounce on Moldovan Prey (Part Two)", *Eurasia Daily Monitor*, 18 (164), <https://jamestown.org/program/russian-gazprom-ready-to-pounce-on-moldovan-prey-part-2/> (Erişim Tarihi: 12.01.2022).
- Sputnik (2021a, Nisan 16). "Moldova Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı Sandu'nun Parlamentoyu Feshetmesine İzin Verdi", <https://tr.sputniknews.com/20210415/moldova-anayasa-mahkemesi-cumhurbaskani-sandunun-parlamentoyu-feshetmesine-izin-verdi-1044284561.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021b, Temmuz 11). "Moldova'da Erken Parlamento Seçimi Başladı", <https://tr.sputniknews.com/20210711/moldovada-erken-parlamento-secimi-basladi--1044940293.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021c, Temmuz 12). "Moldova'da Seçim Sonuçları Kesinleşti: Avrupa Yanlısı Cumhurbaşkanı Sandu'nun Partisi Açık Arayla Önde", <https://tr.sputniknews.com/20210712/moldovada-secim-sonuclari-kesinlesti-avrupa-yanlisi-cumhurbaskani-sandunun-partisi-acik-arayla-onde-1044950023.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021d, Ağustos 7). "Moldova'da Yeni Başbakan Natalya Gavrilitşa Oldu", <https://tr.sputniknews.com/20210807/moldovada-yeni-basbakan-natalya-gavrilitsha-oldu-1045183829.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).

- Sputnik (2021e, Ağustos 10). “Moldova’nın Rusya Büyükelçisi Görevden Alındı”, <https://tr.sputniknews.com/20210809/moldovanin-rusya-buyukelcisi-gorevden-alindi-1045203424.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021f, Ekim 15). “Moldova, Gazprom ile Doğalgaz Tedarik Sözleşmesini Bir Ay Daha Uzattı”, <https://tr.sputniknews.com/20211001/moldova-gazprom-ile-dogalgaz-tedarik-sozlesmesini-bir-ay-daha-uzatti-1049413002.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021g, Ekim 23). “Gazprom: Moldova Borcunu Ödemediği Takdirde Bu Ülkeye Olan Gaz Tedariki Durdurulacak”, <https://tr.sputniknews.com/20211023/gazprom-moldova-borcunu-odemedigi-taktirde-bu-ulkeye-olan-gaz-tedariki-durdurulacak-1050113432.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021h, Ekim 23). “Ukraynalı Milletvekili: Moldova, Doğalgaz Tedariki için Kiev'e Başvurdu”, <https://tr.sputniknews.com/20211023/ukraynali-milletvekili-moldova-dogalgaz-tedariki-icin-kieve-basvurdu-1050114502.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021i, Kasım 26). “Moldova 26 Kasım’da Gazprom’a Para Aktaracak, Borç Zamanında Ödenmiş Olacak”, <https://tr.sputniknews.com/20211126/moldova-26-kasimda-gazproma-para-aktaracak-borc-zamaninda-odenmis-olacak-1051163590.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021j, Mart 3). “Moldova’da Sputnik V Aşısına Onay Çıktı”, <https://tr.sputniknews.com/20210303/moldovada-sputnik-v-asisina-onay-cikti-1043945865.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021k, Nisan 25). “Moldova’dan Rusya’ya Sputnik V Aşı Tedariki İçin Teşekkür”, <https://tr.sputniknews.com/20210425/moldovadan->

- rusyaya-sputnik-v-asi-tedariki-icin-tesekkur-1044352318.html (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021k, Ağustos 11). “Moldova Cumhurbaşkanı Sandu: Rusya ile Karşılıklı Temasları Etkinleştirme Niyetindeyim”, <https://tr.sputniknews.com/20210811/moldova-cumhurbaskani-sandu-rusya-ile-karsilikli-temaslari-etkinlestirme-niyetindeyim-1047951093.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021l, Ağustos 13). “Kremlin: Moldova ile Karşılıklı Ticaret Üzerindeki Kısıtlamaları Kaldırma Konusunda Anlaştık”, <https://tr.sputniknews.com/20210813/kremlin-moldova-ile-karsilikli-ticaret-uzerindeki-kisitlamalari-kaldirma-konusunda-anlastik-1047985794.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021m, Aralık 17). “Ukrayna, Gürcistan ve Moldova'nın Liderleri, AB Üyeliği Talep Ettikleri Bir Ortak Bildiri Yayınladı”, <https://tr.sputniknews.com/20211217/ukrayna-gurcistan-ve-moldovanin-liderleri-ab-uyeligi-talep-ettileri-bir-ortak-bildiri-yayinladi-1051852445.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- Sputnik (2021n, Eylül 28). “Moldova'dan 'Hibrit Tehditlere Karşı AB ile İşbirliğini Derinleştirmeye Hazırız' Mesajı”, <https://tr.sputniknews.com/20210928/moldovadan-hibrit-tehditlere-karsi-ab-ile-isbirligini-derinlestirmeye-1049302445.html> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- The World Bank (2021, Mayıs 19). “Moldova Economic Update”, <https://www.worldbank.org/en/country/moldova/brief/moldova-economic-update> (Erişim Tarihi: 09.03.2022).
- Tidey, A. (2021, Ekim 28). “Moldova Receives First Non-Russian Gas Delivery as It Grapples with Severe Energy Crisis”, *Euronews*, <https://www.euronews.com/2021/10/27/moldova-receives-first-non-russian-gas-delivery-as-it-grapples-with-severe-energy-crisis> (Erişim Tarihi: 29.01.2022).
- Trademap (2022). “List of Importing Markets for A Product Exported by Moldova, Republic of Product”,

- https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c498%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1
(Erişim Tarihi: 15.03.2022).
- Trading Economics (2021). “Moldova GDP Annual Growth Rate”, <https://tradingeconomics.com/moldova/gdp-annual-growth-rate> (Erişim Tarihi: 06.03.2022).
- TRT Avaz (2021, Haziran 22). “Moldova Dışişleri Bakanı Ciocoi: Türkiye, Moldova için Kesinlikle Güvenilir Bir Ortak”, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/moldova-disisleri-bakani-ciocoi-turkiye-moldova-icin-kesinlikle-guvenilir-bir/60d1ea101a30a24245f5099> (Erişim Tarihi: 30.01.2022).
- WHO (2022). “Republic of Moldova Situation”, *World Health Organization*, <https://covid19.who.int/region/euro/country/md> (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Wintour, P. (2021a, Kasım 16). “Ending Corruption And Reliance on Gazprom Key For Moldova, Says PM”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/16/ending-corruption-and-reliance-on-gazprom-key-for-moldova-says-pm> (Erişim Tarihi: 18.12.2021).
- Yüzbaşıoğlu, N. ve Chirciu, D. (2021, Haziran 6). “Moldova Dışişleri Bakanı Ciocoi: Stratejik Ulusal Çıkarımız, Türkiye ile İkili İlişkileri Derinleştirmektir”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/moldova-disisleri-bakani-ciocoi-stratejik-ulusal-cikarimiz-turkiye-ile-ikili-iliskileri-derinlestirmektir/2281589> (Erişim Tarihi: 19.12.2021).
- Zsiros, S. (2021, Eylül 30). “Moldova's New Prime Minister Discusses The Country's "Renewed Energy””, *Euronews*, <https://www.euronews.com/2021/09/30/moldova-s-new-prime-minister-discusses-the-country-s-renewed-energy> (Erişim Tarihi: 18.02.2022).

Adnan SEYAZ

Adnan Seyaz lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) bölümünde tamamlamıştır. Lisansüstü çalışmalarını aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bilim Dalında tamamlayarak 2018 yılında “Sovyet Sonrası Rusya Federasyonu’nda Demokrasi Tecrübesi: Rekabetçi Otoriteryanizm” başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Bir dönem Vilnius Üniversitesi’nde (Litvanya) eğitim görmüş ve Rusya, Almanya, Polonya, Sırbistan’da çeşitli konferanslarda bildiriler sunmuştur. Çalışma alanları Rusya siyaseti, Post-Sovyet çalışmaları, demokratikleşme ve otoriterleşme konularını kapsamakta ve bu alanlarda yayımlanmış birçok makale ve kitap bölümü bulunmaktadır. 2009 yılından beri Kırklareli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde görev yapmaktadır.

Ahmet ATEŞ

Lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden 2011 yılında almıştır. Müteakiben, aynı üniversitede “Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikası’na Etkisi” başlıklı tezi ile yüksek lisans eğitimini 2013 yılında tamamlamıştır. 2015 yılında University of Delaware Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. 2017 yılında “An Evaluation of the US Intelligence Community after 9/11” adlı tezi ile ikinci yüksek lisans derecesini alan Ahmet Ateş 2020 yılında aynı üniversiteden “Understanding the Change in Intelligence Organizations: An Institutional Framework” adlı tezi ile doktor unvanı almıştır. Temel araştırma alanları istihbarat ve ulusal güvenliktir.

Anıl Çağlar ERKAN

2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun olmuştur. 2013 yılında Adnan

Menderes Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programını tamamlamıştır 2014 yılından beri Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Tefenni Meslek Yüksekokulu Yönetim ve Organizasyon Bölümü İnsan Kaynakları Yönetimi Programında Dr. Öğr. Üyesi olarak çalışmaktadır. Erkan, enerji, dış politika ve güvenlik alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Ayça EMİNOĞLU

1997 yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimini, 2009 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler anabilim dalında yüksek lisansını ve 2011-2015 yılları arasında yine Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Anabilim dalında doktora eğitimini bitirmiştir. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası ilişkiler Bölümünde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dilek KARADENİZ TOPAL

Dilek KARADENİZ TOPAL, 01.02.1992 tarihinde Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde doğdu. 1998 yılında Anadolu İlköğretim Okulu'nu; 2006 yılında Anadolu Ortaokulu'nu; 2010 yılında Adana Anadolu Kız Meslek Lisesi'ni; 2015 yılında da Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programını tamamladı. 2018 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı YÖK 100/2000 Uluslararası Güvenlik ve Terörizm programında doktora eğitimine başladı.

Eda TUTAK

1989 yılında İzmir’de doğan Dr. Eda TUTAK; 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans eğitiminden bölüm birinciliği ve yüksek onur derecesiyle mezun oldu. Ardından Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler anabilim dalı tezli yüksek lisans programını 2014 yılında tamamlayan TUTAK, 2021 yılında aynı üniversitede Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında doktora derecesini aldı. 2015-2017 tarihleri arasında İzmir Olgunlaşma Enstitüsü Ar-Ge Birimi’nde hizmet verdikten sonra 2017’de Gümüşhane Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak göreve başlayan TUTAK, halen bu üniversitede Yönetim ve Organizasyon Bölüm Başkanı olarak çalışmaktadır.

Esra ÇİL AYDOĞDU

28.01.1991 tarihinde Trabzon ili Ortahisar ilçesinde doğdu. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda yüksek lisans programını tamamladı ve “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Toplumsal Güvenliğe Etkileri” başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında başladığı doktora programına halen devam etmektedir.

Fevzi KIRBAŞOĞLU

01.09.1993 tarihinde Erzurum İli Yakutiye İlçesi’nde doğdu. 2015 yılında Atatürk Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun oldu. 2019 yılında yüksek lisans öğrenimini Karadeniz Teknik Üniversitesi –

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda tamamladı ve "Avrupa Birliği'nin Yükselen Güçlere Yönelik Politikası: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans teziyle Uluslararası İlişkiler uzmanı unvanını aldı. 2019 yılında, YÖK 100/2000 Doktora Projesi kapsamında, Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terör öncelikli alanında doktora öğrenimine başladı. 2021 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Arş. Gör. olarak görev yapmayı sürdürmektedir.

Gökhan ÖÇALAN

1989 yılı Tokat Erbaa doğumlu olan yazar, ilk orta ve lise eğitimini Erbaa'da tamamlamış, 2008-2012 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans, 2013-2015 yılları arasında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2019 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. 2016 yılında Genelkurmay Harekât Başkanlığı'nda Uluslararası İlişkiler Uzmanı olarak memuriyet görevine başlayan yazar, hâlihazırda Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Giresun Askerlik Şube Başkanlığı'nda görevine devam etmektedir. Evli olan yazar iyi seviyede İngilizce ve başlangıç seviyesinde Rusça bilmektedir.

Hakan ÜNAY

Lisans eğitimini Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde 2017'de tamamlamıştır. 2018'de Necmettin Erbakan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde başladığı yüksek lisans eğitiminden 2022'de sınır duvarları üzerine yazdığı tezi başarıyla savunarak mezun olmuştur. Hâlihazırda Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora öğrencisidir. Göç ve sınır politikaları alanında araştırmalarını sürdüren yazar, Göç

Araştırmaları Vakfı bünyesindeki Türkiye Göç Araştırmaları Merkezi'nde 2019'dan bu yana araştırmacı olarak görev yapmaktadır.

Hasan YILMAZ

1995 yılında Kara Harp Okulundan mezun olmuş, çeşitli birlik komutanlığı ve yurt içi ve yurt dışı karargâh görevlerinde bulunmuştur. 2000-2001 yıllarında ABD Dz.Kuv.leri Yüksek Lisans Okulunda Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları alanında “Turkey and the Middle East: Threats and Opportunities” başlıklı tez ile yüksek lisans derecesi, 2015-2016 yıllarında Barselona Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler alanında “Turkey’s Foreign Policy Towards Russia: Business as Usual?” başlıklı tez ile diğer yüksek lisans derecesini almıştır. 2018 yılında TSK’dan emekli olmuştur. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Uluslararası İlişkiler Doktora Programı öğrencisidir.

Hülya KINIK

Hülya Kınık, 2012 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından mezun olmuştur. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını tamamlamıştır. 2014 yılından itibaren Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmakta olan Kınık, doktora eğitimine aynı üniversite ve anabilim dalında devam etmektedir. Doktora Tezi, “Yükselen Güçler”in uluslararası sistem üzerindeki etkilerini, ağırlıklı olarak Türk Dış Politikası’na odaklanarak araştırmaktadır.

İsmail KÖSE

1975 yılında Trabzon'da doğdu. Yakın Doğu Üniversitesi'nde devlet burslu olarak 1994 yılında başladığı Uluslararası İlişkiler lisans eğitimini 1999 yılı içerisinde Yüksek Onur derecesi ile tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2002 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2013 yılında "Cumhuriyet Tarihi Doktoru" unvanı ile mezun oldu. Aynı yıl Erciyes Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasal Tarih Anabilim Dalında Yrd. Doç. Dr. olarak göreve başladı. 2016 yılı başında naklen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne atandı. 2017 yılında Doçent oldu. Halen Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde görev yapmaktadır.

Murat ÇEMREK

Sırasıyla ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde lisans, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde yüksek lisans ve doktora ve Budapeşte Koleji: Yüksek İhtisas Çalışmaları Enstitüsü'nde (Macaristan) doktora sonrası çalışmasını tamamladı. Bilkent, Atatürk Alato (Kırgızistan), Selçuk, El Farabi (Kazakistan) Üniversitelerinde ve Polis Akademisi'nde lisanstan doktora çeşitli düzeylerde dersler verdi. Ahmet Yesevi Uluslararası Üniversitesi'nin (Kazakistan) Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün Kurucu Müdürlüğünü üstlendi. Selçuk Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Erol Güngör Türk Diasporası Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü ve Üniversite Erasmus Programı Koordinatörlüğünü yürütücülüğünü yapmış olan Çemrek, halen Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Türkçe ve İngilizce olmak üzere birçok ulusal ve uluslararası dergide makale, değerlendirme, kitap bölümü yazar Çemrek, birçok

akademik derginin de editörler kurulu, hakem ve bilimsel danışmanlar kurulunda yer almaktadır.

Murat ÜLGÜL

Doç. Dr. Murat Ülgül Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde öğretim üyesidir. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde lisans eğitimini bitirdikten sonra ABD’de Florida State University’de Doğu Avrupa ve Rus Çalışmaları programında (2008-2010) ve University of Delaware’da Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde (2010-2012) yüksek lisans yapmıştır. 2015 yılında University of Delaware’da doktorasını tamamlamıştır. Başta International Relations, Middle East Policy ve International Spectator olmak üzere birçok uluslararası ve ulusal dergide yayını ve kitap bölümleri olan Dr. Ülgül, aynı zamanda Uluslararası Güvenliğe Giriş (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021) kitabının da editörlerindedir.

Müge YÜCE

2010 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programından, 2014 yılında Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programından mezun olmuştur. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan yazarın özel çalışma alanını Çin Dış Politikası oluşturmaktadır. Müge YÜCE, araştırma amacı ile daha önce Finlandiya Turku Üniversitesi ve Polonya Opole Üniversitelerinde bulunmuştur. Yazar iyi derecede İngilizce ve orta düzeyde Çince bilmektedir.

Rukiye PATAN

1998 yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2016 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Uluslararası İlişkiler Bölümü lisans programına başlayıp 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl içerisinde Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans programına başlayan Rukiye Patan şu anda tez aşamasındadır.

Süleyman TEMİZ

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Temiz, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden 2004 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Tokat'ta bulunan Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Cumhuriyet Tarihi BD'da tamamladı. Bununla birlikte 2010 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi dersleri verdi. Bunun akabinde 2012 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başladı ve 2012'den 2018 yılına kadar Malezya'da bulunan Kuala Lumpur Türk Büyükelçiliğinde vazifesine devam etti. 2017 yılında International Islamic University Malaysia'dan doktora derecesini aldı. 2018 yılında görevini tamamladıktan sonra, Iğdır Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde vazifeye başladı. Uzun süre güneydoğu Asya bölgesinde resmi vazifede bulunmuş olan Dr. Süleyman Temiz'in araştırma alanları, Güneydoğu Asya Uluslar Birliği-ASEAN, Güneydoğu Asya Ülkeleri, Güneydoğu Asya Bölgeselciliği ve devletlerarası ilişkileridir.

Vahit GÜNTAY

2008 yılında Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. 2012 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini, 2016 yılında yine aynı programda doktora

eğitimini tamamlamıştır. 2009-2016 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapan Gütay, 2017 yılından bu yana aynı bölümde Doç. Dr. olarak görevine devam etmektedir. Doktora çalışması öncesi ve sonrasında yurtiçi ve dışında siber güvenlik ile ilgili birçok araştırma ve projeye katkı sağlayan Gütay; lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde Siber Politikalar, Siber İstihbarat ve Dış Politika, Dijital Diplomasi, Devletler ve Yapay Zekâ gibi dersler vermektedir.

Yaşar SARI

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde Öğretim Üyesidir. Lisansını İstanbul Üniversitesi'nden, Yüksek Lisansını Old Dominion Üniversitesi ve Doktorasını Virginia Üniversitesi'nden aldı. ABD, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde ders verdi. Rusya, Kafkasya ve Orta Asya üzerine akademik çalışmaları vardır.

KARADENİZ

2021 GELİŞMELERİ IŞIĞINDA
BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

KTÜ-SAM Kitapları 2

www.ktu.edu.tr/sam

ISBN: 978-605-2271-49-0

© 2022 Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları

1. Baskı: Ekim 2022, Trabzon